

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Hana Mlčáková

Řízení ve věcech mladistvých

Diplomová práce

Olomouc 2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Řízení ve věcech mladistvých“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Českých Budějovicích dne

Podpis autora

Já, níže podepsaná, Hana Mlčáková, autorka diplomové práce na téma Řízení ve věcech mladistvých, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto souhlas podle § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8,

Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále k zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech Univerzity Palackého v Olomouci, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Výše uvedené údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizaci zpřístupnění zajišťuje ke dni podání tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, která se nazývá Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů. Prohlašuji, že mé výše uvedené osobní údaje jsou pravdivé. Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Řízení ve věcech mladistvých zpracovala sama a uvedla jsem všechny použité prameny.

V Českých Budějovicích dne

Podpis autora

OBSAH

1	ÚVOD	7
2	HISTORIE TRESTÁNÍ MLADISTVÝCH	9
2.1	Období od středověku do 19. století	9
2.2	Období od 19. století do roku 1931	10
2.3	Období od roku 1931 do současnosti	12
3	KRIMINALITA MLÁDEŽE	16
3.1	Příčiny kriminality mladistvých	16
3.2	Charakteristické znaky	18
3.3	Statistiky kriminality	19
3.3.1	Statistiky v osmdesátých a devadesátých letech minulého století	19
3.3.2	Policejní statistiky za období 2009 – 2013	19
4	ZÁKON O SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE	21
4.1	Nedostatky předchozí právní úpravy	21
4.2	Charakteristika ZSM a vztah k jiným právním předpisům	22
4.3	Základní pojmy	24
4.4	Speciální zásady trestního řízení	25
5	HMOTNĚPRÁVNÍ ASPEKTY SANKCIONOVÁNÍ MLADISTVÝCH	29
5.1	Trestní odpovědnost mladistvého	29
5.2	Zánik trestnosti	30
5.3	Opatření ukládaná mladistvým	34
5.3.1	Výchovná opatření	35
5.3.2	Ochranná opatření	38
5.3.3	Trestní opatření	39
5.4	Exkurs do slovenské úpravy sankcionování mladistvých	42
6	TRESTNÍ ŘÍZENÍ S MLADISTVÝMI	45
6.1	Soudy pro mládež a jejich místní příslušnost	45
6.2	Obhajoba mladistvého	47
6.3	Specifika vazby a zadržení	48
6.4	Přípravné řízení	50
6.5	Předběžné projednání obžaloby	51

6.6 Hlavní líčení a veřejné zasedání.....	51
7 ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY ŘÍZENÍ.....	53
7.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání.....	54
7.2 Narovnání.....	55
7.3 Odstoupení od trestního stíhání	56
8 ZÁVĚR S NÁVRHY DE LEGE FERENDA	58
9 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	60
10 SHRNUÍ V ČESKÉM A ANGLICKÉM JAZYCE, KLÍČOVÁ SLOVA	63

Seznam použitých zkratek

<i>Listina</i>	předpis č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
<i>TR</i>	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
<i>TZ</i>	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
<i>ZSM</i>	zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

1 ÚVOD

Kriminalita mládeže a její projevy představují závažný celospolečenský fenomén. Je proto nezbytně nutné včas na takové nežádoucí chování reagovat a snažit se na mladistvé výchovně působit a odvrátit tak jejich budoucí recidivu. Ačkoliv není jisté možné zamezit veškerým protiprávním činům mladistvých, existuje velká možnost jejich nápravy, jelikož se často jedná o jedince s dosud nedokončeným psychickým vývojem a neutvořeným žebříčkem hodnot. Pokud by se tak totiž nestalo a společnost výchovně a částečně i represivně nepůsobila na narušené jedince, mohla by v budoucnu čelit mnohem větším nebezpečím.

Ve své práci se budu věnovat výlučně věkové kategorii mladistvých pachatelů, kteří v době spáchání protiprávního činu překročili 15. rok a zároveň nedovršili 18. rok věku. Jejich psychická i fyzická nevyzrálost je může svést na scesti, a pokud by za spáchaný čin byli potrestáni příliš tvrdě, bez zkoumání předpokladů a příčin, které je k činu vedly, zcela nepochybně by je to negativně ovlivnilo do jejich budoucího života. Je proto na místě, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly během řízení s mladistvými odlišně než s dospělými pachateli, kteří již mají vytvořen svůj hodnotový systém, což ovšem nebylo v historii vždy samozřejmé, čemuž se věnuji v úvodu své práce.

V další části práce zkoumám příčiny kriminality mladistvých a specifické znaky, které jsou pro takovou kriminalitu typické. Pro srovnání uvádím statistické údaje o spáchaných protiprávních činech, jež v posledních letech vykazují pozitivně klesající tendence zapříčiněné jistě i přijetím Zákona o soudnictví ve věcech mládeže, který znamenal komplexní úpravu sankcionování mladistvých s množstvím alternativních způsobů vyřízení trestní věci s upřednostněním výchovného působení na jedince a jeho nápravu. Tomuto zákonu, včetně důvodů jeho přijetí a nedostatkům předcházející právní úpravy se věnuji v další kapitole, stejně jako základním hmotněprávním pojmům, zásadám ovládajícím řízení s mladistvými, jakož i jednotlivým druhům sankcí a jejich porovnání se slovenskou právní úpravou. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže zavedl systém monismu sankcí – opatření, která jsou pro mladistvé mnohem vhodnější než podmíněný trest odnětí svobody, který byl do přijetí tohoto zákona mladistvým převážně ukládán, avšak málokdy došlo i při porušení stanovených podmínek k nařízení jeho výkonu. Takový trest proto mladistvý nevnímal jako represivní reakci za spáchaný protiprávní čin a neměl na něj ani výchovný účinek do budoucna.

Stěžejní procesněprávní úpravu popisují v šesté a sedmé kapitole, kde se věnují z důvodu omezeného rozsahu diplomové práce pouze vybraným specifickým trestního řízení s mladistvými, zejména odlišné úpravě místní příslušnosti soudu, vazbě a zadržení mladistvého, jeho nutné obhajobě, specifickým přípravného řízení, zvláštnostem předběžného projednání obžaloby a hlavního líčení. V sedmé kapitole práce věnují větší prostor zvláštním způsobům řízení, souvisejících se stěžejním principem výchovného působení řízení na osobu mladistvého. V samotném závěru shrnují získané poznatky a některé nedostatky stávající úpravy včetně návrhů de lege ferenda.

2 HISTORIE TRESTÁNÍ MLADISTVÝCH

2.1 OBDOBÍ OD STŘEDOVĚKU DO 19. STOLETÍ

Trestní zákonodárství nad mládeží na území Čech, Moravy a Slezska bylo po celá staletí roztrženo do velkého množství obyčejů a církevních, manských či dvorských právních norem. Po celé období středověku nebylo možné najít ucelenou právní kodifikaci, jednotlivé prameny se neshodovaly ani ve vymezení základních pojmů, které by postih mladistvých odlišily od dospělých, základním interpretačním problémem se stalo určení věkové hranice dospělosti, neboli „let spravedlivých“. Až do 16. století se dospělost podle českého zemského práva zjišťovala podle tělesné vyspělosti, která probíhala úředním ohledáním, poté začalo převažovat určení na základě dosažení určité věkové hranice, která se lišila podle pohlaví osoby a stavu, jejímž byla příslušníkem. Jednotná hranice se objevila ve **zřízení zemském** z roku 1549 a později v **Obnoveném zřízení zemském** v roce 1627 a stanovuje ji na 20 let u mužů a 15 let u žen, čímž byl započat proces postupného sjednocování trestního práva, jehož mezníkem zejména v oblasti práva procesního můžeme označit vydání **Hrdelního řádu císaře Josefa I.** v roce 1707 a **Hrdelního řádu Marie Terezie** v roce 1768. Dalším důležitým dokumentem pro unifikaci trestního práva se stala **Constitutio Criminalis Carolina**, která zavedla pravidlo mírnějšího posuzování mladistvých pachatelů a rovněž nově určila věkové hranice pro mladistvé, a to 18 let pro muže a pro ženy věk 15 let. Obecným pravidlem pro ukládání trestů se stalo mírnější posuzování těchto nedospělých pachatelů a zákaz uložení trestu smrti pro krádež pachateli mladšímu 14 let, pokud se ovšem nejednalo o krádež velkého rozsahu nebo nebyly zjištěny jiné závažné okolnosti. Toto období můžeme označit jako zákonodárství ovládané teorií odstrašení.

Teprve ve druhé polovině 18. století se začala prosazovat nová teorie účelu trestání, kterým již nemělo být pozbytí pachatelových přirozených lidských práv, ale jeho polepšení. Tuto myšlenku nalezneme v **Rakouském trestním zákoně z roku 1852**, který nově stanovil věkovou hranici pro mladistvé rozmezím 14 až 20 let věku, které ovšem neznamenalo vyloučenou či zmenšenou přičetnost, ale bylo k němu pohlíženo jako k polehčující okolnosti vylučující uložení trestu smrti a doživotního žaláře.¹

¹ ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 12-19.

2.2 OBDOBÍ OD 19. STOLETÍ DO ROKU 1931

Na přelomu 19. a 20. století dochází ke konstituování nového zákona, je vyvíjena snaha o zakotvení samostatného zákona pro soudnictví nad mládeží a vynětí jej z obecných ustanovení trestního zákona. Roku 1909 byla vypracována **osnova Zákona o trestání a trestní ochraně osob mladistvých**, která zakotvila zásadu, že „dítě školou povinné nenáleží před trestního soudce“ (do 1. ledna 1908 neexistoval žádný zvláštní soud pro mladistvé, první byl založen ve Frankfurtě nad Mohanem) a rovněž znovu změnila věkovou hranici mladistvých, za které považovala osoby od 14 do 18 let věku. Pokud pachatel spáchal trestný čin v tomto věku, bylo povinností soudce vždy zkoumat jeho přičetnost s přihlédnutím k duševnímu vývoji. Zákon prohlašoval za nepřičetného toho, kdo „následkem opožděného vývoje není s to, aby bezprávnost svého jednání poznal aneb svou vůli dle tohoto poznání určil“. Návrh tohoto zákona byl přínosný, ale bohužel se nikdy zákonem nestal a na území Čech, Moravy a Slezska prozatímne i po vzniku Československé republiky v roce 1918 platil **Rakouský trestní zákon a trestní řád z roku 1873**, na Slovensku a Podkarpatské Rusi se užívalo uherské právo.²

Po roce 1918 převzala národní legislativa trestně právní, justiční i vězeňský systém podle rakouského vzoru a postupně jej přetvářela a doplňovala. Děti do 10 let věku se po spáchání protiprávního činu svěřovaly k potrestání rodičům (tzv. kárání domácí), děti ve věku od 10 do 14 let věku (nedospělci) byly trestány za spáchání zločinů jako by šlo o přestupek, a to zavřením na odděleném místě v délce trvání od jednoho do šesti měsíců, a pokud spáchaly přečin nebo přestupek, zůstaly nepotrestány. Kategorie mladistvých pachatelů byla determinována věkovým rozmezím 14 až 18 let a při určování trestů bylo přihlíženo k blízkosti dosažení hranice dospělosti. Mladiství mohli být na základě rozhodnutí opatrovnického soudu na návrh zákonného zástupce potrestáni umístěním do zemských polepšovacích útvarů nebo zemských donucovacích pracoven – tzv. polepšoven a robotáren.³

Změny v trestání mládeže, zejména zřízení specializovaných soudů pro mladistvé, si vyžádaly novou kodifikaci trestního práva, jež nastala přijetím **Zákona o trestním soudnictví nad mládeží č. 48 Sb. dne 11. března 1931**, který byl velice pokrokový a shledal se

² ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 19-33.

³ KÝR, Aleš. Věznění mladistvých v období 1928 – 1988. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2013, Vol. 8, Supplementum na téma: Deset let od přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže: bilance a perspektiva, pp. 9 – 19.

s příznivým přijetím. Tento zákon byl první samostatnou právní úpravou soudnictví ve věcech delikventní mládeže na území tehdejší Československé republiky, byl ve vztahu speciality k obecné úpravě a inspiroval se evropskými trestněprávními předpisy, zejména zákoníkem nizozemským (1921), dánským (1922), německým (1923), švédským (1924), španělským (1925), italským (1926), francouzským (1927) a rakouským (1928) a navázal tím na snahy bývalého Rakousko-Uherska. Kodex nově vymezil zvláštní odchylky trestního řízení s mladistvými a jeho účel.⁴

Stěžejním principem a účelem **Zákona o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931**, který komplexně upravoval normy hmotněprávní i procesněprávní, byl výchovný aspekt trestu nad mladistvým pachatelem, široké možnosti soudce při výběru vhodného trestu a nutnost zkoumat psychický vývoj pachatele a příčiny, které jej ke spáchání trestného činu vedly. Věková hranice trestní odpovědnosti zůstala zachována z osnovy zákona z roku 1909, tedy počíná dovršeným 14. rokem věku, pachatelé mladší byli nevyvratitelnou právní domněnkou vždy označeni jako nepřičetní a bylo možné jim uložit pouze výchovné nebo léčebné opatření za čin, který se u dospělých trestal trestem smrti nebo doživotním vězením, pachatelé starší 14 let a mladší 18 let byli shledáváni tzv. pochybně přičetnými, záleželo vždy na jejich schopnosti posoudit své chování a ovládnout jej (schopnost rozpoznávací a určovací), jde tedy o relativní trestní odpovědnost. Rovněž zde najdeme upraven dohled nad výkonem trestu, který měly provádět zkušené a odborně vzdělané orgány sociální péče o mládež.⁵

Trestný čin spáchaný mladistvým byl terminologicky označen jako „provinění“ a jeho pachatel mohl být sankcionován tzv. zavřením, zveřejněním rozsudku nebo finančním postihem, za současného uložení ochranného dozoru vykonávaného orgány poručenského soudu nebo ochranné výchovy vykonávané státním či soukromým výchovným ústavem, popř. s napomenutím osob, který měly povinnost o mladistvého delikventa pečovat. Soudce mohl taktéž po důkladném přezkoumání okolností činu a dosavadnímu osobnostnímu vývoji provinilce upustit od potrestání.⁶ Při rozhodování o vině a trestu bylo nutné, aby soudce ve spolupráci s okresními úřadovny pro péči o mládež, pomocnými zařízeními pro soudní péči o mládež, poručenským soudem a tzv. přezvědnými osobami, zjistil osobní a rodinné poměry

⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. XI – XIV.

⁵ ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 36-77.

⁶ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 293 – 294.

provinilce a přihlédl k nim. Výkon soudní pravomoci byl ponechán poručenskému a trestnímu soudu mládeže za předpokladu jejich úzké spolupráce.⁷

Působnost progresivní nové kodifikace byla však od okamžiku odtržení československého pohraničí a jeho přičlenění k Velkoněmecké říši Mnichovskou dohodou a později vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava pozastavena, platila pouze pro osoby s jinou než německou národností, jež byly souzeny podle německého zákona o soudnictví nad mládeží (Jugendgerichtsgesetz z roku 1923, později nahrazen Reichsjugendgerichtsgesetz z roku 1943) a rovněž neplatil pro Židy, jejichž postavení bylo zhoršeno norimberskými rasovými zákony. K opětovné plné působnosti zákona vůči všem mladistvým pachatelům na území Československa došlo po válce dnem 4. května 1945. Ani poválečná obnova trestního zákonodárství však neměla dlouhého trvání, již po únorovém komunistickém převratu v roce 1948 dochází ke snahám o přijetí nového zákona po vzoru sovětských kodexů, kde řízení s mladistvými nepředstavovalo samostatné odvětví.⁸

Účelem trestání mladistvých bylo jejich polepšení, vedení k mravní odpovědnosti a jejich začlenění do společnosti pracujících, na kterých se v ústavech podíleli také učitelé a duchovní správci, roku 1949 nahrazení osvětovými důstojníky a instruktory ze stranických, společenských a hospodářských organizací (KSC, ČSM, ROH, národní podniky a státní statky). Stěžejní metodou trestání byla stimulace k maximálnímu pracovnímu výkonu s využitím prvků vojenské kázně.⁹

2.3 OBDOBÍ OD ROKU 1931 DO SOUČASNOSTI

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931, který byl chloubou československé legislativy, byl zrušen po komunistickém převratu v roce 1948 z ryze ideologických důvodů a nahrazen **trestním zákonem č.86/1950 Sb.**, jenž po vzoru sovětského trestního práva otázku soudnictví nad mládeží opět vrátil do obecných trestněprávních předpisů, upravil ji pouhými osmi ustanoveními a současně zrušil

⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. XI – XIV.

⁸ Tamtéž.

⁹ KÝR, Aleš. Věznění mladistvých v období 1928 – 1988. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2013, Vol. 8, Supplementum na téma: Deset let od přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže: bilance a perspektiva, pp. 9-19.

specializované soudy a úřadovny pro péči o mládež.¹⁰ Věkovou hranici trestní odpovědnosti zvýšil na 15. rok věku, sankcemi za provinění mohly být veškeré tresty ukládané dospělým pachatelům kromě trestu smrti a odnětí svobody na doživotí, dále umožňoval uložení ústavní ochranné výchovy a ochranného léčení, které mohly být prodlouženy až do 21 let věku.¹¹ Soud mohl od potrestání mladistvého upustit, pokud u něj shledal omluvitelný důvod spáchání protiprávního činu, pro který nemohl rozpoznat jeho společenskou nebezpečnost nebo pokud spáchal méně závažný čin v důsledku tíživé osobní či rodinné situace, nerozvážnosti nebo pod vlivem jiné osoby.^{12 13}

Zrušení specializovaného soudnictví se brzy ukázalo jako chybný krok a bylo jedním z faktorů ovlivňujícím nárůst kriminality mladistvých, což potvrdily rozsáhlé výzkumy provedené v 60. letech. Jejich výsledkem byl proto návrh na znovuoobnovení samostatných soudů pro mládež podle zrušeného zákona z roku 1931 a zřízení probační služby, která by s těmito soudy úzce spolupracovala, a tím by byla justice výrazně efektivnější. Tyto snahy však byly v roce 1968 zmařeny srpnovou invazí a následnou okupací. Alespoň částečným úspěchem se ale stalo zřízení funkcí sociálních kurátorů v rámci národních výborů.¹⁴

Nový trestní zákoník č.140/1961 Sb. a trestní řád č.141/1961 Sb. pouze v omezené podobě zohledňoval specifika soudnictví nad mládeží, na rozdíl od komplexního systému justice vypracovaném zákonem z roku 1931. Některé prvky původního zákona zůstaly zachovány, příkladem je materiální znak trestného činu (společenská nebezpečnost činu mladistvého musela vykazovat stupeň vyšší než malý, aby bylo možno jej považovat za trestný) a další následující specifika zohledňující věk pachatele.¹⁵ „V trestním řízení se jednalo především o institut obligatorní obhajoby, zpřísnění podmínek pro uvalení vazby, výchovně orientovaný průběh hlavního líčení, rozsáhlé možnosti zjišťovat a přihlížet k výsledkům zpráv o osobních a rodinných poměrech mladistvého, rozšířený okruh osob oprávněných podávat ve prospěch mladistvého opravné prostředky apod., tyto odlišnosti se

¹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. XI – XIV.

¹¹ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 294.

¹² KÝR, Aleš. Věznění mladistvých v období 1928 – 1988. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2013, Vol. 8, Supplementum na téma: Deset let od přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže: bilance a perspektiva, pp. 9-19.

¹³ „Účelem trestu měla být výchova mladistvého v řádného pracujícího člověka, a to se zřetelem k jeho osobním vlastnostem, rodině a prostředí, odkud pocházel“

¹⁴ OSMANČÍK, Otakar. K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům Zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*, 2004, č.1, s. 28.

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. XI – XIV.

projevily i ve vykonávacím řízení, zvláště pak ve výkonu trestu odnětí svobody ve zvláštních nápravně výchovných ústavech a později věznicích pro mladistvé.¹⁶

Soud mohl přistoupit k upuštění od potrestání pachatele, jestliže předpokládal větší nápravný efekt uložením ochranné výchovy nebo pokud se za mladistvého zaručila společenská organizace. Mezi ukládané tresty patřily trest odnětí svobody a propadnutí věci, u výdělečně činného pachatele peněžitý trest nebo nápravné opatření. Během 60. let se vytvořil na našem území systém výchovných ústavů pro děti a mládež, kde se uskutečňovala ochranná výchova nařízená soudem na návrh orgánu péče o dítě příslušného okresního národního výboru. Mladiství byli umístováni do domovů mládeže podle pohlaví, stupně jejich nezvladatelnosti a jejich kriminální minulosti.¹⁷

Po listopadu 1989 se začaly objevovat podobné návrhy na změny v legislativě, které se nepovedly prosadit v 60. letech. Kriminalita mladistvých totiž začala postupně sílit a zejména ve druhé polovině 90. let se začalo páchání trestné činnosti přesouvat do stále nižších věkových kategorií. U nastupující mladé generace se začaly citelně projevovat brutalita, agresivita, bezohlednost, absence jakékoliv empatie a touha po zisku majetkových statků a financí bez vynaložení energie k jejich získání legitimní cestou.¹⁸ Reforma trestního práva se uskutečňovala novelami trestního zákona a trestního řádu, v aplikační praxi se využívaly odklony trestního stíhání a nové alternativní tresty, ale chyběl ucelený kodex upravující tyto specifické instituty. Stále více se tak projevovala nutnost přijetí nového specializovaného a komplexního zákona, jejímž vypracováním byla mimo jiné činnosti pověřena v roce 1997 Komise pro rekonstrukci trestního práva hmotného a procesního ustavená při ministerstvu spravedlnosti, která vypracovala během 3 let celkem šest analytických dokumentů, na jejichž základě vznikla již roku 2000 neoficiální osnova nového zákona. Téhož roku vzniklo jeho paragrafované znění, které bylo schváleno Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky dne 21.5.2003, Senátem 25.6.2003 a uveřejněno ve Sbírce zákonů 31.7.2003. Tento **Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže,**

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. XI – XIV

¹⁷ KÝR, Aleš. Věznění mladistvých v období 1928 – 1988. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2013, Vol. 8, Supplementum na téma: Deset let od přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže: bilance a perspektiva, pp. 9-19.

¹⁸ OSMANČÍK, Otakar. K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům Zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*, 2004, č.1, s. 28-29.

zkráceně jen Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nabyt účinnosti 1. 1. 2004 a uzavřel tím mnohaleté snahy o ucelené zákonodárství nad mládeží.¹⁹

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. XI – XIV.

3 KRIMINALITA MLÁDEŽE

Kriminalita mládeže je významným společenským problémem, který může ohrozit do budoucna širší okruh lidí, pokud jí nebude čeleno a nebude efektivně řešena. Z tohoto důvodu patří od 20. let minulého století mezi celosvětově nejfrekventovanější oblast kriminologických výzkumů, panuje totiž oprávněná obava, že pokud tato kriminalita přesáhne jistou únosnou mez, bude v budoucnu společnost ohrožována zlem v rovině sociální, morální, materiální a duchovní, jelikož u člověka se právě v období adolescence formuje jeho budoucí vývoj a kriminální či nekriminální kariéra.²⁰ Proto je důležité zvýšit pozornost projevům tohoto jevu, a tím předběžně preventivně působit na jejich rozvinutí v budoucnu. „Tato pozornost nesmí být pouze rázu represivního či restriktivního, ale musí mít spíše podobu chápající pedagogicko-psychologické analýzy, jež vyúsťuje do vhodných preventivních či resocializačních zásahů.“²¹ U dětí se kriminogenní faktory zkoumají mnohem snáz než u dospělých pachatelů, děti bývají otevřenější, upřímnější a tím věrohodnější. Předmětem výzkumů je materie sociálních, rodinných a osobnostních anamnéz dětí, působících na dítě od raného dětství.²²

3.1 PŘÍČINY KRIMINALITY MLADISTVÝCH

Kriminalita u dětí vzniká jejich **genetickými dispozicemi**, které se postupem jejich vývoje mohou začít projevovat agresivním či jinak sociálně nepřijatelným chováním a reakcemi, které ovšem mohou být pouze krátkodobého rázu a po psychickém a biologickém dozrání dítěte zmizí. Logické myšlení srovnatelné s dospělými jedinci se u normálně se vyvíjejících dětí začíná objevovat až mezi jedenáctým až čtrnáctým rokem. Pro nepoučené pozorovatele může být těžko rozpoznatelné, které chování může být počínajícím dětským egocentrismem či lhavostí, a které nese závažné prvky egoismu nebo záměrného deformování pravdy, zároveň dítě prochází různými formami neadekvátních reakcí v rámci tzv. období vzdoru, které může být krátkodobé nebo dlouhodobé, a komplikuje možnost rozpoznání

²⁰ OSMANČÍK, Otakar. K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům Zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*, 2004, č.1, s. 27.

²¹ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 3.vydání. Praha : Aspi, 2008, s. 452.

²² OSMANČÍK, Otakar. K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům Zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*, 2004, č.1, s. 27.

přijatelnosti chování dítěte. Výraznou roli sehrává také **psychická charakteristika jedince, jeho temperament a obecné rozumové schopnosti neboli inteligence**. Podle provedených výzkumů se trestné činnosti dopouštějí převážně děti a mladiství s nižším intelektem, kteří jsou zanedbaní ve výchově, nechávají se snáze k této činnosti svést od jiných a nejsou schopni rozlišovat následky svých činů.

Neopominutelnými příčinami neadekvátního chování dítěte, jež může bez výchovné kontroly postupně přerůst do trestné činnosti, jsou rovněž nejružnější **poruchy nebo poškození mozku** (zapříčiněné úrazy, porodními komplikacemi, aj.), **poruchy reaktivity autonomního nervového systému a vrozených osobnostních dispozic**. Negativně mohou dítě ovlivnit také biologické odlišnosti a anomálie pozměňující vzhled a celkově zdravotní stav dítěte, díky kterým se stává terčem pro posměšky vrstevníků, je z řady běžných činností vyřazen a svou frustraci může dávat najevo neadekvátním jednáním kompenzujícím si své potřeby a traumata.

Třetí skupinu tvoří tzv. **faktor akcelerace**, vyjadřující v současné době intenzivnější urychlení biologického zrání dětí střetávající se s jejich psychickou a sociální nezralostí. Související je také v důsledku oné nezralosti neschopnost dítěte uvědomit si vliv užívání alkoholu a drog na kontrolní mechanismy chování. Reakce na tyto látky je totiž individuální a lidé se po užití stejného množství stejné látky mohou chovat rozdílně, u některých se může objevit verbální a fyzická agresivita, pod jejímž vlivem dojde ke spáchání trestné činnosti.

Kromě výše uvedených dispozic na dítě působí ve velké míře i **sociálněpatologické situace**, které jej obklopují a formují jeho budoucí chování. Jako kriminogenní faktor, jenž může závažně narušit proces socializace dítěte, považuje kriminologie nestabilní rodinné zázemí. Sociální prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, výrazně formuje jeho budoucí chování a nastavuje mu meze vnímání toho, co je správné a co je špatné. Rodina by měla zajišťovat dítěti jeho fyzické i duševní potřeby, rozvíjet jeho schopnosti, korigovat negativní sklony a vytvářet mu stabilní prostředí správných hodnot, protože dítě je automaticky přebírá. Pro dítě se stává výrazným mezníkem jeho vnímání okolního sociálního světa nástup do předškolního zařízení a školy, kde mohou být jeho zažité hodnotové orientace změněny spolužáky či pedagogy, jelikož do té doby je převážně ovlivňováno pouze normami a hodnotami ve své rodině.^{23 24}

²³ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 3.vydání. Praha : Aspi, 2008, s. 465-477.

3.2 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY

Typickým rysem trestné činnosti mladistvých je **nedostatečná plánovitost přípravy činu**, zejména náhodnost místa, nevhodné nástroje a čas spáchání, a v neposlední řadě také **touha pochlubit se spáchaným činem mezi vrstevníky**, čímž je snadnější čin odhalit a pachatele dopadnout. Mládež trestnou činnost často páchá kvůli touze prosadit se ve společnosti svých vrstevníků, zažít dobrodružství, získat od ostatních uznání, rychle a snadno dosáhnout svých životních cílů cestou společensky nepřijatelných prostředků, než aby tyto cíle odložila na pozdější dobu nebo se jich vzdala. Touha po prosazení se mezi vrstevníky je doprovázena i tím, že pachatel si počíná při svém jednání ve vztahu k obětem nebo věcem mnohdy velice brutálně, kdy např. často napáchá větší škodu na objektu během vloupání než jakou hodnotu má samotná kořist.

Faktorem výrazně ovlivňujícím chování mladých je také tzv. „**virtuální realita**“, tedy svět vytvořený zejména masmédií, počítačovými hrami s násilnou tematikou a podobnými interaktivními programy, která může deformovat realitu a skutečné lidské hodnoty. Pro mladé lidi se stávají středem zájmu a potažmo předmětem útoku věci na první pohled atraktivní, moderní a propagované reklamou a vrstevníky, jelikož si je ale mladí lidé často nemohou ze svých legálních finančních příjmů dovolit a na druhou stranu pocítují nutnost je vlastnit, uchylují se k protiprávním způsobům jejich získání. Mezi věci lákavé pro mládež se bohužel řadí i návykové látky, jejichž užíváním se stávají osoby závislé a vyskytuje se u nich pravidelně potřeba získat prostředky na další dávky.

Mladiství páchají provinění mnohdy v zapojení do **skupiny vrstevníků či do extremistického hnutí**, jako důvod uváděli v průzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci nejčastěji následující: „že tímto způsobem chtějí aktivně ovlivňovat společenské dění, že se jim líbí vnější znaky těchto skupin (účesy a oblečení), že tato aktivita umožňuje být v nějaké skupině a že tato aktivita umožňuje provést vzpouru proti rodině či škole.“²⁵

²⁴ „Obecně platí, že tam, kde selhává rodina při vhodném uspokojování – podle věku a povahy diferenciovaných – potřeb mladého člověka, nastupuje vliv party. Být přijat v pozitivně orientované skupině vyžaduje obvykle určitou vyšší osobnostní a sociální vybavenost zájemce o členství, kterou delikventní skupiny nevyžadují. Členství v delikventní skupině není obtížné získat, jestliže se jedinec potýká s určitými sociálními problémy, akceptuje určitou hierarchickou strukturu skupiny a je dostatečně nonkonformní k určitým mravním či právním normám či obecně přijímaných společenským zvyklostem.“

²⁵ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha : Aspi, 2008, s. 458-463.

3.3 STATISTIKY KRIMINALITY

3.3.1 Statistiky v osmdesátých a devadesátých letech minulého století

Statistické údaje dokládají, že v **80. letech** minulého století byla kriminalita mládeže statická, každý rok bylo v České republice stíháno zhruba 10 000 pachatelů do 18 let. Prudký nárůst kriminality započal v **90. letech**, kdy došlo ke zvýšení počtu stíhaných mladistvých pachatelů téměř o 100%, extrémním se stal rok 1996 s počtem stíhaných 23 000 mladistvých. Od roku 1996 docházelo k postupné snižující tendenci (v letech 1997 – 1998 se jednalo o 20 000 pachatelů za rok, v letech 1999 – 2001 pokles na 18 000 osob a v letech 2002 – 2003 necelých 13 000), počet se dostal v roce 2004 poprvé pod hranici 10 000 stíhaných a tato statistika je platná do současnosti. Mezi faktory ovlivňující snižující tendenci mladistvé kriminality může patřit nástup slabších populačních ročníků, dále snížení minimální hranice škody odlišující majetkové tresty činy či provinění od přestupku z 2 000 na 5 000 Kč (jelikož tato protiprávní činnost tvoří značnou část deliktů mládeže) a v neposlední řadě můžeme hovořit o kladném působení preventivních opatření, která se v České republice specializují na snížení delikvence mladistvých.²⁶

3.3.2 Policejní statistiky za období 2009 – 2013

Policejní statistiky za uplynulých pět let, dostupné na webových stránkách Policie ČR, dokládají, že kriminalita mladistvých se i nadále snižuje, v žádném z uvedených roků nepřekročila hranici 10 000 spáchaných skutků.

V roce 2009 byl počet ze všech zkoumaných let nejvyšší, a to 7 123 skutků spáchaných mladistvými z celkového počtu 332 829 (zhruba 2%), jednoznačně převažovaly majetkové činy s počtem 3 472 skutků (z toho 1412 krádeží vloupáním a 1847 krádeží prostých), násilných skutků bylo spácháno 969 (převažovaly loupeže a úmyslné ublížení na zdraví) a poměrně vysoké číslo tvoří skutky sprejerství (379).

Rok 2010 přinesl výraznější pokles spáchaných skutků, a to 5 339 z celkového počtu 313 387 (mladiství měli podíl 1,7%), většinu skutků opět tvoří činy majetkové v počtu 3 033

²⁶ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 3. vydání. Praha : Aspi, 2008, s.454-455

(krádeže prosté 1 537 a krádeže vloupáním 1 247). Násilné činy s celkovým počtem 810 skutků tvořily opět zejména loupeže a úmyslná ublížení na zdraví, z ostatních skutků zaujímaly významnější místo skutky maření výkonu úředního rozhodnutí, výtržnictví a sprejerství.

Roku 2011 nedošlo k žádné výraznější změně ohledně statistiky, která vypadala velice obdobně jako v předchozím roce. Celkový počet skutků mladistvých tvořil s počtem 5 427 zhruba 1,7% kriminality, majetková trestná činnost byla znovu převládající (3 083 skutků), z násilných činů tvoří nejvýznamnější skutky loupeže, úmyslné ublížení na zdraví a vydírání. Z ostatních činů zmiňuji maření výkonu úředního rozhodnutí, sprejerství, výtržnictví a v tomto roce poprvé také nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy (174 skutků).

Dva následující roky znamenaly snížení počtu spáchaných skutků pod hranici 5 000 za rok, v roce 2012 to bylo 4 713 a loňský rok dokonce 3 845, což bylo za všechny zkoumané roky zdaleka nejméně. Jako každý rok byla nejpočetnější skupinou skutků majetková činnosti, zejména krádeže, násilné činy s převahou úmyslných ublížení na zdraví, loupeží a vydírání, z ostatních pak maření výkonu úředního rozhodnutí, výtržnictví, sprejerství a nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy.

Z výše uvedeného vyplývá, že každoročně dochází k postupnému snižování kriminality mládeže, což je společenský příznivý jev ovlivněný pozitivním působením preventivních zákonných opatření v boji proti kriminalitě mladistvých.²⁷

²⁷ *Statistické přehledy kriminality za rok 2009*. Dostupné na <<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2009.aspx>>, s odkazy na roky 2010, 2011, 2012 a 2013.

4 ZÁKON O SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE

4.1 NEDOSTATKY PŘEDCHOZÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY

Před přijetím ZSM upravovala trestní odpovědnost mladistvých a jejich stíhání pouze speciální ustanovení zákona č. 140/1961 Sb. (trestní zákon) v hlavě sedmé a TŘ v hlavě deváté a pokud tyto neobsahovaly zvláštní úpravu, užila se podpůrně obecná ustanovení. Tato úprava se v mnoha aspektech jevila jako nedostatečná a byly jí vytýkány zejména následující nedostatky:

- nebyla důsledně vymezena další důležitá kategorie z hlediska ukládání sankcí – mladí dospělí
- chyběla úprava zacházení s osobami mladšími 15 let, které spáchaly čin jinak trestný
- nebyla zdůrazněna zásada pomocné role trestní represe
- řešení trestních věcí mladistvých nebylo dostatečně individualizováno a škála zákonných opatření byla příliš úzká
- nebyl znám monismus sankcí
- nebyl náležitě vymezen zvláštní postup při výkonu trestů a ochranných opatření
- úprava vazby mladistvého nebyla vhodně upravena, chyběly prostředky vazbu nahrazující
- nebyla respektována specializace soudců, okresních státních zástupců a policistů na řízení ve věcech mládeže
- nebyla zajištěna spolupráce soudů s Probační a mediační službou, a další.²⁸

Z důvodu omezeného repertoáru sankcí byl mladistvým v 75 procentech případů ukládán podmíněný trest odnětí svobody, další tresty jako obecně prospěšné práce a peněžité tresty byly ukládány zcela výjimečně, jelikož většina pachatelů se připravovala na budoucí povolání a nebyla schopna takové tresty vykonat. Podmíněný trest však nebyl vnímán odsouzenými jako újma, málokdy totiž došlo i při závažném porušení stanovených podmínek k nařízení jeho výkonu, protože chyběla součinnost probačních úředníků, kteří by takové porušení

²⁸ Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

zjistili a informovali o něm soud, nevyhnutelným následkem se stala recidiva odsouzených. Tomu mělo účinně zamezit zřízení komplexně upraveného soudnictví ve věcech mládeže.²⁹

4.2 CHARAKTERISTIKA ZSM A VZTAH K JINÝM PRÁVNÍM PŘEDPISŮM

Nevyhovující právní úprava trestání mladistvých, jejíž hlavní aspekty byly shrnuty výše, odůvodnila zásadní reformu trestní justice vyvrcholenou přijetím **zákona č.218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (ZSM)** s účinností od 1. ledna 2004. Důvodová zpráva k tomuto zákonu uvádí: „smyslem nové právní úpravy v samostatném kodexu je upravit komplexně hmotněprávní i procesní aspekty trestání mládeže, nově konstituovat systém specializovaných soudů mládeže a jasně vymezit ucelenou škálu možných reakcí na trestnou činnost mládeže.“³⁰ Samostatný zvláštní kodex upravující jak podmínky trestní odpovědnosti mladistvých a ukládaná opatření, tak i procesní postup a výkon rozhodnutí, završil mnohaletou snahu o návrat ke speciální úpravě trestání mládeže po vzoru zákona č.48/1931 Sb., která se ukázala účinnější a vhodnější než pouhá výjimka v rámci obecných trestních předpisů.

Účel nového zákona je vymezen v jeho § 1 odst. 2 a podle něhož se „*projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili mladiství a děti mladší patnácti let, sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel, a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem, a řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů.*“ Ustanovení je odrazem filosofie tzv. **restorativní (obnovující) justice** zaměřující se na rozdíl od klasické represivní teorie primárně na obnovení narušených vztahů mezi pachatelem a obětí, ke kterým došlo spáchaným trestným činem. Pachatel na sebe přebírá odpovědnost za způsobené následky svého dozaného

²⁹ OSMANČÍK, Otakar. K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům Zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*, 2004, č.1, s. 30.

³⁰ Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

protiprávního jednání a sám by se měl aktivně zapojit do aktivit směřujících k odčinění újmy poškozeného.³¹

ZSM je svou povahou zákonem speciálním vůči trestnímu zákonu, trestnímu řádu, občanskému soudnímu řádu, zákonu o sociálně-právní ochraně dětí a občanskému zákoníku (dříve zákonu o rodině, který byl však k 1. 1. 2014 zrušen a nahrazen druhou částí nového občanského zákoníku), k jeho aplikaci dochází vždy a pokud některou otázku neupravuje, užije se některý z výše uvedených zákonů.³² Tento postup upravuje § 109 TZ: „*trestní odpovědnost mladistvých a sankce jim ukládané upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Pokud zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak, postupuje se podle tohoto zákona*“ a § 3 odst. 1 ZSM: „*pokud tento zákon nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných právních předpisů*“. ZSM se tedy uplatňuje ve vztahu speciality a obecné trestněprávní či občanskoprávní právní předpisy se užijí subsidiárně, pokud ZSM pro určitý právní vztah neobsahuje vlastní normu.

Nově přijatým zákonem byly upraveny zvláštní postupy trestního řízení s mladistvými, do té doby obsaženy v trestním řádu, zejména ve dvacáté hlavě řádu (zákon č.141/1961 Sb.), proto muselo dojít k jeho novelizaci odrážející tuto novou úpravu. Odkaz na ZSM najdeme v § 291 řádu, který stanoví, že pokud speciální zákon nestanoví jinak, postupuje se podle trestního řádu.³³ „Ustanovení § 292 – 301 vymezující dosavadní úpravu řízení s mladistvými byly zrušeny, stejně jako ustanovení o nutné obhajobě v řízení vykonávacím, řízení o dovolání, stížnosti pro porušení zákona a v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení.“³⁴

Mezi další zákony, jež se podpůrně zabývají problematikou trestního řízení ve věcech mladistvých, patří například:

- zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí
- zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby
- zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

³¹ MUSIL J., KRATOCHVÍL V., ŠÁMAL P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H.Beck, 2007, s.739.

³² MUSIL J., KRATOCHVÍL V., ŠÁMAL P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H.Beck, 2007, s.743.

³³ JELÍNEK, Jiří. Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu). *Bulletin advokacie*, 2003, č.11-12, s. 35.

³⁴ Tamtéž

- zákon č. 129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů
- zákon č. 109/2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

4.3 ZÁKLADNÍ POJMY

Mladistvým je podle ustanovení § 2 odst. 1 písm.c) ZSM označován „*ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku*“. Věkovou podmínku trestní odpovědnosti nalezneme rovněž v § 25 TZ stanovujícím, že „*kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný*“. Relativní trestní odpovědnost spojená s uplatňováním speciálních zásad a odlišným způsobem sankcionování nastává dnem následujícím po dni patnáctých narozenin pachatele a plná odpovědnost dnem následujícím po dni osmnáctých narozenin, přičemž dřívější nabytí zletilosti podle jiného právního předpisu nemá na trestní odpovědnost žádný vliv.³⁵ Dobou spáchání je doba, kdy mladistvý konal nebo v případě opomenutí byl povinen konat, není rozhodující, kdy nastal nebo měl nastat účinek takového jednání. Na tomto místě také zmíním i specifika pokračujících, trvajících a hromadných provinění, pokud byla totiž část jednání těchto provinění spáchána ve věku mladistvých a ukončena až po dovršení osmnáctého roku věku, bude celá trestná činnost posuzována jako v případě dospělého pachatele, odlišné bude posouzení povahy a závažnosti činu.³⁶

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá **provinění** (§ 6 ZSM), jedná se tedy pouze o jiné terminologické označení a pro jednotlivá provinění platí obecně vymezené skutkové podstaty trestných činů v TZ.³⁷ Pojmovými znaky každého provinění jsou kromě typových znaků (znaky skutkové podstaty charakterizující objekt, objektivní stránku, subjekt, subjektivní stránku a protiprávnost), stanoveného věku a přičetnosti, také specifický požadavek - **rozumová a mravní vyspělost**, která musí u mladistvého existovat v takovém

³⁵ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ J. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů): s poznámkami a judikaturou*. Praha: Linde, 2004, s.7

³⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 10-12.

³⁷ Tamtéž.

rozsahu, aby byl schopen rozpoznat nebezpečnost činu pro společnost nebo ovládnout své jednání.³⁸ Pokud takové vyspělosti mladistvý nedosáhl, není za čin trestně odpovědný, což ovšem nevylučuje možnost uložení vedle ochranných opatření obdobné postupy a opatření uplatňované u dětí mladších 15 let (§ 5 odst.1 a 2 ZSM).

4.4 SPECIÁLNÍ ZÁSADY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Tyto principy tvořící základní výkladová pravidla pro aplikaci ZSM vyplývají rovněž z mezinárodních smluv přijatých Českou republikou, např. z Úmluvy o právech dítěte, Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, Minimálních standardních pravidel soudnictví nad mládeží, Směrnice OSN pro prevenci kriminality, Pravidel OSN k ochraně mladistvých zbavených osobní svobody a dalších.³⁹

Základní zásady trestního řízení jsou obsaženy jednak v TŘ (presumpce neviny, zásada veřejnosti, zajištění práva na obhajobu, zásada oficiality a legality) a v § 3 ZSM jsou doplněny novými postupy a instituty, které obecné zásady modifikují. „ZSM uvádí tyto speciální zásady: zásada zvláštního (specifického) přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých, zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy, zásada ochrany soukromí mladistvého, zásada rychlosti řízení a zásada uspokojení zájmů poškozeného.“⁴⁰ O jednotlivých zásadách pojednává tato kapitola.

³⁸ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ J. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů): s poznámkami a judikaturou.* Praha: Linde, 2004, s. 15.

³⁹ MUSIL J., KRATOCHVÍL V., ŠÁMAL P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní.* 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H.Beck, 2007, s. 744.

⁴⁰ JELÍNEK, Jiří. Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu). *Bulletin advokacie*, 2003, č.11-12, s. 36.

A) Zásada zvláštního (specifického) přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých (§ 3 odst. 4 ZSM)

Mladiství pachatelé potřebují s ohledem na svůj věk zvláštní zacházení, proto je tato zásada vykládána nutností zacházet s osobou, proti níž se trestní řízení vede, v souladu s jejím věkem, zdravotním stavem a rozumovou a mravní dospělostí tak, aby nebyl ohrožen její budoucí vývoj, došlo k objasnění spáchaného činu, byla objasněna příčina jeho spáchání a byla za něj vyvozena náležitá odpovědnost. Zároveň je kladen důraz na preventivní působení trestního řízení, které má mladistvého odradit od dalšího páchaní protiprávní činnosti a vést jej k nalezení si legitimního společenského uplatnění. Tato zásada odráží výchovný účel ZSM vymezený v § 1 odst. 2 a je nadále zdůrazněna v ustanovení § 42 odst. 1 stejného zákona a uplatnění nachází i v dalších institutech, např. odstoupení od trestního stíhání či specializace osob zainteresovaných na trestním řízení, jejichž znalosti a životní zkušenosti mají zajistit naplnění výchovného účelu řízení.⁴¹

B) Zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy (§ 3 odst. 4 poslední věta ZSM v návaznosti na § 40 odst.1 téhož zákona)

Spolupráce s uvedenými orgány napomáhá orgánům činným v trestním řízení individuálně přistupovat k mladistvému, vhodně reagovat na jeho potřeby a předcházet recidivě. Zájmová sdružení občanů a osoby realizující probační programy mohou orgány činné v trestním řízení upozornit na spáchané provinění, podílejí se na rozhodování o zajišťovacích úkonech, uložení nejvhodnějšího opatření a výkonu takového rozhodnutí⁴² (orgán sociálně-právní ochrany dětí, případně Probační a mediační služba, musí být vyrozuměn o zajišťovacích úkonech vůči mladistvému, následně vypracuje zprávu o osobních poměrech mladistvého, dále je oprávněn činit v hlavním líčení návrhy, pokládat vyslychaným osobám otázky, pronést závěrečnou řeč a podat i proti vůli mladistvého opravný prostředek v jeho prospěch).⁴³

⁴¹ JELÍNEK, Jiří. Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu). *Bulletin advokacie*, 2003, č.11-12, s.36-37

⁴² Působnost Probační a mediační služby při výkonu rozhodnutí vytvářením vhodného sociálního zázemí mladistvému vymezuje § 75 ZSM

⁴³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3.vydání. Praha: Leges, 2013, s. 192-194.

C) Zásada ochrany soukromí mladistvého (§ 3 odst.5 ZSM)

Mladistvá osoba, proti níž se vede trestní řízení podle ustanovení ZSM, má právo na ochranu osobních údajů a soukromí v takové míře, aby byla chráněna před negativními vlivy řízení na jeho osobu (ve spojení se zásadou presumpce nevinny). Tento princip chránící mladistvého před stigmatizací je natolik důležitý, že převažuje nad všeobecným ústavním principem veřejnosti trestního řízení.⁴⁴ Projev této zásady nalezneme i v ustanoveních § 53 odst.1⁴⁵ a v § 54 ods.2⁴⁶. Hlavní líčení a veřejné zasedání v řízení s mladistvým je zásadně neveřejné, účastní se ho pouze osoby vyčtené v § 54 odst.1 ZSM. Určitý stupeň ochrany je mladistvému přiznán i při vyhlášení odsuzujícího rozsudku, který smí být uveřejněn bez uvedení jeho jména a příjmení, aby nebylo možné jej veřejností ztotožnit, pokud předseda senátu nerozhodne z důvodu zvlášť závažného provinění jinak (§ 54 odst. 3 a 4 téhož zákona).

Tato právní úprava ochrany soukromí mladistvého bývá často kritizována a v minulosti „vyústila až k podání návrhu Okresního soudu v Kladně na zrušení ustanovení § 53 a 54 ZSM k Ústavnímu soudu ČR. Ústavní soud ČR v nálezu č. Pl. ÚS 28/4 z 8. 11. 2005 potvrdil opodstatněnost speciální právní úpravy ochrany soukromí trestně stíhaných mladistvých a výše uvedený návrh zamítl. Nicméně problematika ochrany soukromí trestně stíhaných mladistvých a její rozsah zůstává stále otázkou, na kterou neexistuje jednotný názor.“^{47 48}

D) Zásada rychlosti řízení (§ 3 odst. 6 ZSM)

Právo na projednání věci bez zbytečných průtahů nalézá oporu i Listině základních práv a svobod, konkrétně v článku 38 odst. 2, dále v čl. 6 odst.1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a judikátech Evropského soudu pro lidská práva, svou významností je proto řazen mezi

44 JELÍNEK, Jiří. Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu). Bulletin advokacie, 2003, č.11-12, s.37-38.

45 „Nestanoví-li tento zákon jinak, nikdo nesmí jakýmkoli způsobem zveřejnit žádnou informaci, ve které je uvedeno jméno, popřípadě jména, a příjmení mladistvého, nebo která obsahuje informace, které by umožnily tohoto mladistvého identifikovat.“

46 „Publikování informací o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by vedly ke ztotožnění mladistvého ve veřejných sdělovacích prostředcích nebo jiným způsobem, je zakázáno. Stejně tak je zakázáno publikování každého textu nebo každého vyobrazení týkajícího se totožnosti mladistvého.“

47 HRUŠÁKOVÁ, Milana. Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků. *Trestněprávní revue*, č.6, 2006.

48 Nález Ústavního soudu 20/2006 Sb.

základní zásady trestního řízení. Podle tohoto principu jsou povinny jednat (bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě) veškeré orgány činné v trestním řízení a to ve všech jeho stádiích. ZSM u některých procesních úkonů stanovuje lhůty odlišné od obecné úpravy.^{49 50}

E) Zásada uspokojení zájmů poškozeného (§ 3 odst. 7 ZSM)

Účelem řízení by vždy mělo být, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění (finanční kompenzací, veřejnou omluvou, osobní pomocí, uvedením poškozené věci do původního stavu, apod.). Uspokojením potřeb oběti dojde k naplnění účelu řízení s mladistvým, který si tímto uvědomí odpovědnost za své činy a za odstranění jejich následků.⁵¹

⁴⁹ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ J. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů): s poznámkami a judikaturou*. Praha: Linde, 2004, s.11-12

⁵⁰ „K takovým ustanovením náleží například lhůta pro pozorování duševního stavu obviněného která nemá trvat déle než 1 měsíc, a o další měsíc může být prodloužena na odůvodněnou žádost znalců - § 58 odst.2 ZSM a odchylné délky trvání vazby mladistvých.“

⁵¹ ŠAMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 30-31.

5 HMOTNĚPRÁVNÍ ASPEKTY SANKCIONOVÁNÍ MLADISTVÝCH

Dva základní pojmy objevující se v ZSM (mladistvý a provinění) jsem vymezila v předchozí kapitole, na tomto místě se budu věnovat trestní odpovědnosti mladistvého, zániku trestnosti a jednotlivým druhům opatření, které lze mladistvému uložit a jejich komparaci se slovenskou právní úpravou.

5.1 TRESTNÍ ODPOVĚDNOST MLADISTVÉHO

Trestní odpovědností obecně rozumíme pachatelovu povinnost nést za své předchozí protiprávní jednání nepříznivé právní následky ve formě trestních sankcí. Tato odpovědnost je u mladistvých od účinnosti ZSM modifikována oproti dospělým pachatelům a označujeme ji jako **relativní trestní odpovědnost**, jejíž další podmínkou (samostatným obligatorním znakem subjektu provinění) se stala vedle stanoveného věku a přičetnosti tzv. rozumová a mravní vyspělost. Nedostatek rozumové a mravní vyspělosti je projevem opožděného dospívání jedince, nikoliv duševní choroby, která by odůvodnila užití ustanovení o nepřičetnosti podle TZ. Nedostatek rozumové a mravní vyspělosti má stejně jako nepřičetnost za následek, že mladistvý nebude za čin trestně odpovědný.^{52 53}

Takto pojatá, modifikovaná trestní odpovědnost zohledňuje mentální věk mladistvého, čímž lze rozumět dosažený stupeň vývoje konkrétního jedince a jeho biologickou psychologickou i sociální úroveň, který se může výrazně lišit od tzv. matrikového věku počítaného od data narození. Nesoulad mezi mentálním a matrikovým věkem vyvolá stejné důsledky jako nepřičetnost jedince podle § 26 TZ. Obecně se předpokládá ve věku 15 let mladistvého dosažení mentální a psychické vyspělosti, aby byl schopen ovládat své jednání a pochopit jeho následky, nicméně v důsledku vývojového opoždění u konkrétního jedince

⁵² § 5 ZSM: Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný

⁵³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 211-212

mohou být tyto schopnosti potlačeny.⁵⁴ K vyšetření duševního stavu obviněného mladistvého (pokud vzniknou o nezralosti mladistvého pochyby při jeho osobním kontaktu s policejním orgánem, na základně zprávy orgánu sociálně-právní ochrany dětí či jiného důvodu pochybnosti)⁵⁵ je třeba dle ustanovení § 58 ZSM přibrat *znalce k oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalce z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii*, přičemž toto pozorování mladistvého *nesmí trvat déle než jeden měsíc (na odůvodněnou žádost lze o měsíc prodloužit) a do této doby je třeba vydat posudek*. V případě, že se mladistvý dopustí činu jinak trestného, za který nebude vzhledem ke své nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti trestně odpovědný, lze proti němu užít opatření, které zákonodárce dovoluje uplatnit proti dětem mladším 15 let, tedy vedle ochranných opatření obdobných postupů podle ZSM (§ 5 odst. 2 tohoto zákona).

„Úroveň rozumové a mravní vyspělosti požadovaná ustanovením § 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže jako předpoklad trestní odpovědnosti mladistvých má dvě složky, které se vzájemně ovlivňují a tvoří z hlediska vývoje mladistvého nedílný celek. Rozumovou a mravní vyspělost mladistvého je třeba posuzovat jednak ve vzájemných souvislostech obou těchto složek (nikoliv izolovaně), jednak ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých, přičemž ze zákonné úpravy nevyplývají odlišné podmínky pro stanovení úrovně rozumové vyspělosti a mravní vyspělosti; v obou případech platí, že pouze v odůvodněných pochybnostech podložených konkrétními zjištěními je na místě, aby tato otázka byla řešena na podkladě posudku znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, popřípadě psychologie.“⁵⁶

5.2 ZÁNİK TRESTNOSTI

Trestnost činu (a tím trestní odpovědnost i celý trestněprávní vztah) může zaniknout dodatečně po jeho spáchání do doby, než je o něm pravomocně rozhodnuto. Okolnosti způsobující zánik trestnosti, bývají označovány jako **negativní podmínky trestnosti**, a

⁵⁴ ZEŽULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č.218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2005, č.7-8, s.6-10.

⁵⁵ Tamtéž

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

způsobují zánik trestní odpovědnosti i trestněprávního vztahu⁵⁷, poté, co nastanou, ztrácí stát oprávnění k potrestání pachatele (nemůže vyslovit jeho vinu a uložit trest). Rovněž nastávají procesní důsledky, kterými jsou např. zproštění obžaloby, zastavení trestního stíhání či odložení věci. Mezi tyto okolnosti, upravené obecně TZ a některými speciálními ustanoveními rovněž v ZSM, se řadí účinná lítost (§ 33 TZ, § 7 ZSM), promlčení trestní odpovědnosti (§ 34 a 35 TZ, § 8 ZSM), smrt pachatele (§ 11 odst. 1 písm.e) TŘ), milost prezidenta republiky formou abolice (čl. 62 písm. g) a čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy ČR) a zánik trestní odpovědnosti za přípravu (§ 20 odst. 3 TZ), pokus (§ 21 odst. 3 TZ) či účastenství na trestném činu (§ 24 odst. 3 TZ).⁵⁸

Zvláštní případ účinné lítosti obsahuje výše uvedený § 7 ZSM, který ji upravuje vzhledem k tomu, že se jedná o specifickou věkovou kategorii. Podmínky umožňující její aplikaci jsou následující:

1. Mladistvý spáchal provinění, na které TZ stanoví ve zvláštní části trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující 5 let, přičemž jde o nesníženou hranici trestní sazby podle § 31 odst.1 ZSM (na rozdíl od účinné lítosti u dospělých pachatelů, uplatňující se pouze u taxativně vymezených trestných činů), a dále zvláštní případy uvedené u jednotlivých trestných činů ve zvláštní části TZ (např. § 197, 242 a 362 TZ), které lze uplatňovat u obou věkových kategorií pachatelů
2. Provinění bylo dokonáno
3. Pachatel dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, anebo se o to pokusil, zejména nahradil způsobenou škodu, učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky (na rozdíl od dospělých pachatelů zde stačí alespoň pokus o odstranění či napravení následku, který nemusí být „škodlivý“ jako v obecné úpravě podle TZ)
4. Pachatel svým chováním projevil účinnou snahu po nápravě
5. Čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost⁵⁹

⁵⁷ MUŽÍKOVÁ, Alena. K odpovědnosti mládeže za protiprávní činy. In *Problémy trestního postihu mladistvých*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s.18-19.

⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 58-59.

⁵⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3.vydání. Praha: Leges, 2013, s. 348-351.

Tento důvod zániku trestnosti se uplatní, i když pachatel splní výše uvedené podmínky až po dovršení 18. roku věku, protože i poté je na něj nahlíženo jako na mladistvého, pokud provinění spáchal jako mladistvý.

Promlčením trestního stíhání zaniká trestnost činu uplynutím zákonem stanovené doby. Je obecně přípustné u všech trestných činů s výjimkou těch, které jsou vymezeny v § 35 TZ⁶⁰. Důvody pro zánik trestnosti promlčeného činu jsou jednak hmotněprávní (postupem času slábne potřeba uložení sankce za spáchaný čin, jelikož se u pachatele, který nespáchal další trestný čin, předpokládá jeho napravení a rovněž negativní reakce společnosti na trestný čin postupně slábnou a zapomíná se na něj), a jednak procesněprávní (oslabuje se síla důkazů a některé už není možné ani opatřit).⁶¹ Z těchto důvodů zanikne společenská škodlivost činu a tím pádem musí zaniknout i trestní odpovědnost za něj a proto již nelze uložit žádný trest, jelikož vznikne domněnka o tom, že se mladistvý napravil.

Podmínky promlčení jsou u mladistvých upraveny odlišně od obecné úpravy pro dospělé pachatele v TZ, u mladistvých jsou promlčecí doby stanoveny zhruba v jedné polovině promlčecích dob u dospělých, což je projevem nutnosti včasné reakce na spáchané provinění, která je u mladistvých mimořádně důležitá. Promlčecí doby podle § 8 odst. 1 ZSM jsou stanoveny rozdílně podle závažnosti spáchaného provinění vyjádřené trestní sazbou, kterou lze za takový čin uložit podle TZ (rozhodující je tedy druh a výše trestu stanovaná TZ, nikoliv výše trestu uložená mladistvému za konkrétní čin za konkrétních okolností snižená podle § 31 odst. 1 ZSM a případně mimořádně snižená podle § 32 téhož zákona).

Promlčecí doba činí podle § 8 odst.1 ZSM:

- a) deset let, jde-li o provinění, na které TZ stanoví výjimečný trest
- b) pět let, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let
- c) tři léta u ostatních provinění.

Pro počátek, stavení a přerušování těchto lhůt se podpůrně užije ustanovení § 34 TZ. Počátek promlčení doby počíná běžet u provinění, jejichž znakem skutkové podstaty je

⁶⁰ Dle § 35 TZ se nepromlčují provinění uvedené ve třinácté hlavě zvláštní části TZ (s uvedenými výjimkami), provinění rozvracení republiky (§ 310), teroristického útoku (§ 311) a teroru (§ 312), pokud zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle mezinárodního práva, přičemž případy podle § 35 písm. c) nepřípadají u mladistvých vzhledem k jejich věku v úvahu

⁶¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 348-351

účinek, od doby, kdy takový účinek nastal a u ostatních provinění počíná doba běžet od ukončení protiprávního jednání. V případě účastenství mladistvého na trestném činu nebo provinění, počíná promlčecí doba běžet s ohledem na princip akcesority účastenství od ukončení jednání hlavního pachatele, případně od vzniku účinku způsobeného hlavním pachatelem u těch činů, u nichž je účinek znakem základní či kvalifikované skutkové podstaty.

Při stavení promlčecí doby se nezapočítává období trvání některé z dále uvedených překážek do promlčecí doby, která vůbec neběží a její běh pokračuje až po odpadnutí překážky.⁶²Důvody stavení promlčecí doby stanoví § 34 odst. 3 TZ následovně:

Do promlčecí doby se nezapočítává:

1. doba, po kterou nebylo možno pachatele postavit před soud pro zákonnou překážku (tím může být prohlášení mladistvého za mrtvého nebo vznik překážky *ne bis in idem* dle § 11 odst. 1 písm. f), g) a h) či odst. 4 TŘ)
2. doba, po kterou bylo trestní stíhání přerušeno (např. z důvodu rozhodování o předběžné otázce nebo při vzniku některého z důvodů pro přerušování trestního stíhání podle § 173 odst. 1 písm. a) až d) TŘ)
3. doba, po kterou oběť vymezeného trestného činu (provinění) byla mladší 18 let, mezi tyto činy patří obchodování s lidmi (§ 168 TZ) a trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti ve třetí hlavě zvláštní části TZ
4. zkušební doba podmíněného zastavení trestního stíhání, která může být uložena v rozmezí 6 měsíců až 2 roky (§ 307 odst. 2 TŘ)

Pokud dojde k přerušování promlčecí doby, dosud proběhlá doba ztrácí význam a počíná běžet promlčecí doba nová. Důvody takového přerušování nalezneme v § 34 odst. 4 TZ a jsou jimi:

1. zahájení trestního stíhání mladistvého pro provinění, o jehož promlčení jde, jakož i po něm následujícím vzetím do vazby, vydáním příkazu k zatčení, vydáním mezinárodního či evropského zatýkacího rozkazu, podáním obžaloby či návrhu na potrestání na mladistvého nebo vyhlášením odsuzujícího rozsudku pro provinění, o jehož promlčení jde

⁶² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 66-70.

2. spáchání nového provinění, na které TZ stanoví trest stejný nebo přísnější (opět se srovnávají trestní sazby podle zvláštní části TZ nesnížené podle § 31 odst. 1 ZSM)

5.3 OPATŘENÍ UKLÁDANÁ MLADISTVÝM

Oblast sankcionování mladistvých dostala přijetím ZSM nejvíce změn oproti obecné úpravě trestání dospělých pachatelů založeném na principu dualismu sankcí, zahrnujícím tresty a ochranná opatření. Byl zaveden vnitřně provázaný a odstupňovaný **system monismu sankcí – opatření**, který nabízí široké možnosti individuálních reakcí na trestnou činnost mladistvých. Podle důvodové zprávy k ZSM je základním východiskem ukládaných právních následků za provinění zejména preventivní působení na mladistvého do budoucnosti tak, aby bylo co nejefektivněji zamezeno jeho recidivě, jelikož se u něj z důvodu mentální, morální a sociální nezralosti předpokládá snazší možnost nápravy. Sankcionování mladistvých je založeno na filozofickém pojetí restorativní (obnovující) justice, o níž se zmiňují v kapitole 4.2, a jednoznačně preferuje individuálně preventivní účel. Přijetí ZSM znamenalo podstatné rozšíření systému opatření společenské reakce na protiprávní činy mladistvých a tím k důslednějšimu uplatňování zásady pomocné role trestní represe.⁶³

Účel opatření uvádí § 9 odst. 1 ZSM následovně: *účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění*, nejde tedy primárně o potrestání pachatele, ale o jeho nápravu, proto bylo pojmenování „trest“ (v němž se odráží prvek způsobení újmy a odplaty) nahrazeno termínem „opatření“. ZSM rozlišuje v § 10 tři druhy opatření – výchovná, ochranná a trestní, o nichž pojednávají následující podkapitoly.

⁶³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3.vydání. Praha: Leges, 2013, s.478-481.

Opatření však nejsou jedinou možnou reakcí na spáchaná provinění mladistvých, mezi další formy patří zvláštní způsoby řízení (tzv. odklony od standardního trestního řízení - § 69 ZSM) a upuštění od uložení trestního opatření dle § 11 – 14 ZSM.⁶⁴

5.3.1 Výchovná opatření

Výchovná opatření jsou ze všech tří druhů opatření těmi nejmírnějšími, jelikož jejich účelem není represe, ale usměrnění způsobu života mladistvého správným směrem, a tím dbát o jeho řádnou výchovu (§ 15 odst. 4 ZSM). Nahrazují přiměřená omezení a přiměřené povinnosti ukládané podle TZ a TRŘ (§ 2 odst. 2 písm.b) ZSM). Tento typ opatření lze uložit samostatně (dle § 15 odst. 1 ZSM jej lze uložit při upuštění od trestního opatření nebo při podmíněném upuštění od trestního opatření) nebo společně s jiným opatřením (ochranným či trestním). „Jsou-li ukládána samostatně nebo vedle ochranného nebo trestního opatření, lze je uložit na dobu nejvýše tří let. V případě podmíněného odsouzení či podmíněného odložení peněžitého opatření nesmí doba jejich trvání činit více než stanovená zkušební doba.“⁶⁵ Ukáže-li se, že plnění výchovného opatření je pro mladistvého nemožné nebo takové plnění nelze po mladistvém spravedlivě požadovat, může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce v souladu s ustanovením § 15 odst. 5 ZSM toto opatření změnit nebo zrušit. Taxativní výčet jednotlivých výchovných opatření obsahuje § 15 odst. 2 ZSM a jsou jimi: dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou (§ 16 a násl. téhož zákona). Jejich stručnou charakteristiku níže uvádím.

Prvním druhem výchovného opatření je **dohled probačního úředníka**, čímž se dle § 16 ZSM rozumí *pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem*. Dohledu probačního úředníka může být mladistvý vystaven již v průběhu řízení, pokud k tomu vysloví souhlas, nebo se jím může zůstřít jiná

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 73-74.

⁶⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 481-482.

sankce, pokud to dovoluje její povaha. Jelikož zákon neobsahuje žádné sankce za porušení povinností tohoto opatření, bude jeho uložení efektivní zejména společně s dalším druhem sankce. Obsah dohledu probačního úředníka (§ 80 ZSM), jeho účel (§ 16 odst. 2 téhož zákona) a povinnosti kontrolované osoby (§ 16 odst. 3) jsou v zásadě shodné s pojetím dohledu ukládané dospělým podle TZ.⁶⁶

Dalším druhem je **probační program**, spočívající podle § 17 odst. 1 ZSM *zejména v programu sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutickém programu, programu zahrnujícím obecně prospěšnou činnost, vzdělávacím, doškolovacím, rekvalifikačním nebo jiném vhodném programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a urovnání vztahů mezi ním a poškozeným. Probační program schvaluje ministr spravedlnosti a zapisuje se do seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti. Urovnání vztahů mezi mladistvým a poškozeným je zvláště zdůrazněn i v odstavci 3 téhož ustanovení, který ukládá mladistvému *povinnost nahradit podle svých sil způsobenou majetkovou škodu a nemajetkovou újmu a vydat bezdůvodné obohacení získané spáchaným proviněním*. Probační program je charakteristický intenzivnějším zásahem do běžného života mladistvého, než je tomu u jiných výchovných opatření, bude proto ukládán hlouběji narušeným jedincům páchajícím závažnější trestnou činností, v praxi se bude jednat o programy ambulantního či ústavního typu. Předpoklady pro jeho uložení vymezuje § 17 odst. 2 ZSM takto: probační program musí odpovídat potřebám mladistvého i zájmům společnosti, mladistvému byla poskytnuta dostatečná možnost se seznámit s jeho obsahem a musel udělit souhlas k účasti na takovém programu. Dohled nad výkonem plnění povinností probačního programu vykonávají probační úředníci, kteří v jeho průběhu informují soud nebo státního zástupce v případě porušování programu mladistvým a obligatorně po skončení programu podávají komplexní shrnující zprávu o jeho plnění mladistvým příslušnému předsedovi senátu, samosoudci nebo v přípravném řízení státnímu zástupci. Významný nedostatek spatřuji v tom, že zákon nestanoví žádné důsledky nedodržení podmínek probačních programů, pokud byly uloženy v průběhu řízení před meritorním*

⁶⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s.-341-342.

rozhodnutím, při schválení narovnání, odstoupení od trestního stíhání či upuštění od uložení trestního opatření.⁶⁷

Třetí typ tvoří **výchovné povinnosti**, jejichž demonstrativní výčet nalezneme v § 18 odst.1 ZSM. Soud a v přípravném řízení státní zástupce může mladistvému uložit např. *aby bydlel s rodičem nebo jiným dospělým odpovědným za jeho výchovu, jednorázově či ve splátkách zaplatil peněžitou částku na pomoc obětem trestné činnosti, bezplatně vykonal ve svém volném čase společensky prospěšnou činnost, usiloval o vyrovnání s poškozeným podle svých sil nahradil způsobenou škodu nebo jinak přispěl k následkům provinění, podrobil se léčení závislosti na návykových látkách anebo se ve volném čase podrobil programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu, jež není probačním programem*. Výchovné povinnosti se účelně uloží ve spojení s trestním opatřením spojeným se stanovením zkušební doby (podmíněným odnětím svobody, podmíněným odnětím svobody s dohledem a peněžitým opatřením s podmíněným odkladem výkonu).⁶⁸

Výchovná omezení jsou demonstrativně vypočtena v § 19 ZSM, patří mezi ně např. zákaz návštěv určitých akcí, zařízení nebo jiných pro mladistvého nevhodných prostředí, zákaz styku s určitými osobami, zákaz užívání návykových látek, atd. Podobně jako výchovné povinnosti i tento druh opatření vhodně doplní trestní opatření spojená se zkušební dobou.⁶⁹ Některá z výchovných omezení smí být uložena pouze za předpokladu, že nenaruší jeho přípravu na budoucí povolání nebo výkon povolání či zaměstnání (viz § 19 odst. 2 ZSM).

Posledním, nejmírnějším výchovným opatřením je **napomenutí s výstrahou** (§ 20 ZSM). Spočívá v tom, že *soud nebo v přípravném řízení státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu hrozí v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost, přičemž postižení mladistvého může přenechat jeho zákonnému zástupci, škole nebo výchovnému zařízení, je-li to účelné a vhodné*. Napomenutí s výstrahou by nemělo být ukládáno již v průběhu řízení (jelikož by konstatovalo, že mladistvý spáchal provinění ještě

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 176-185.

⁶⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s.484-486

⁶⁹ Tamtéž

před vyslovením viny), naopak je vhodné uložit jej při současném upuštění od uložení trestného opatření.⁷⁰

Specifickou vlastností výchovných opatření je, že mohou být soudem či v přípravném řízení státním zástupce uložena již v průběhu trestního řízení, ačkoliv ještě nebylo rozhodnuto o vině mladistvého. V takovém případě je však uložení výchovného opatření podmíněno souhlasem mladistvého, proti němuž se řízení vede (§ 15 odst. 3 ZSM).

5.3.2 Ochranná opatření

Ochrannými opatřeními jsou dle § 21 odst. 1 ZSM *ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova*. První tři jmenované druhy ochranných opatření jsou upraveny v § 98 až 104 TZ, nicméně musí být vždy ukládány s přihlédnutím k obecnému účelu opatření (§ 9 ZSM) a ke zvláštnímu účelu ochranných opatření podle § 21 odst. 1 téhož zákona.⁷¹ ZSM obsahuje pouze komplexní úpravu ochranné výchovy, její předpoklady, dobu trvání a možnosti změny, konkrétně v ustanovení § 22 a 23 a její vlastní výkon upravuje **zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů**.

Podmínky pro uložení **ochranné výchovy** jsou vymezeny v § 22 odst. 1 ZSM následovně: *o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žil, dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána nebo prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy, a nepostačuje uložení výchovných opatření*. Ochranná výchova je tedy subsidiárním opatřením vůči opatřením výchovným a trvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku, případně až do devatenáctého roku věku, pokud to nadále vyžaduje zájem mladistvého⁷². Ochrannou výchovu je však možné uložit nejen mladistvému, ale také podle § 93 ZSM dítěti mladšímu 15 let, obligatorně pokud takové dítě spáchalo čin, za který

⁷⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 487-488.

⁷¹ Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými.

⁷² COUFALOVÁ, Bronislava. Ochranná výchova – vývoj právní úpravy v mezidobí mez léty 1931 až 2013 – stručný přehled. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2013, Vol. 8, Supplementum na téma: Deset let od přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže: bilance a perspektiva, pp. 71-77.

TZ dovoluje uložení výjimečného trestu a dítě v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého života.

Uložení ochranné výchovy předpokládá skutečnost, že soud vyslovil vinu mladistvého, byť tato podmínka není uvedena v zákoně (pokud nejde o případy trestně neodpovědného mladistvého, kterému může být uloženo kterékoliv ochranné opatření). Ochranná výchova může být uložena samostatně při upuštění od trestního opatření nebo vedle trestního opatření, nikoliv však vedle domácího vězení a vyhoštění, jelikož se tato opatření navzájem vylučují.⁷³

5.3.3 Trestní opatření

Trestní opatření jsou nejpřísnější formou reakce na provinění mladistvých a lze je použít pouze, pokud zvláštní způsoby řízení a jiná opatření nevedly k dosažení účelu ZSM (§ 3 odst. 2 tohoto zákona). Na rozdíl od výchovných a ochranných opatření je pro ně charakteristické negativní hodnocení pachatele za způsobené provinění a způsobení určité újmy za takový čin. Nicméně i jejich účelem by mělo být vytváření podmínek pro budoucí pozitivní rozvoj mladistvého, což je odlišuje od trestů ukládaných dospělým. Lze konstatovat, že trestní opatření v sobě zahrnují prvky represe, individuální a generální prevence, ochrany mladistvého před negativními vlivy a jeho osobní rozvoj.⁷⁴ Taxativní výčet těchto opatření nalezneme v § 24 ZMS a jsou jimi:

- a) obecně prospěšné práce
- b) peněžité opatření
- c) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu
- d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- e) zákaz činnosti
- f) vyhoštění
- g) domácí vězení
- h) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- i) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení)

⁷³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s.488-491.

⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 248.

- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, a
- k) odnětí svobody nepodmíněné.

Z uvedeného výčtu vyplývá, že mladistvému na rozdíl od dospělého pachatele nelze uložit ztrátu čestných titulů a vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti, propadnutí majetku a zákaz pobytu. Podmínky pro uložení trestního opatření propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákazu činnosti, vyhoštění, domácího vězení a zákazu vstupu na sportovní kulturní a jiné společenské akce se zcela nebo s určitými odchylkami shodují s úpravou uložení odpovídajících forem trestů pro dospělé pachatele podle ustanovení TZ⁷⁵, proto se zaměřím na stručnou charakteristiku zbývajících druhů.

Obecně prospěšné práce mohou být mladistvému uloženy za stejných podmínek, které předpokládá TZ v ustanoveních § 62 až 65, pokud je odsouzen za nedbalostní provinění nebo úmyslné provinění, na něž TZ stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující 5 let, a vyjádřil k uložení své stanovisko. Kromě stanoviska mladistvého, musí soud pro mládež přihlídnout ke zdravotní způsobilosti mladistvého a k tomu, aby výkon obecně prospěšných prací neohrozil zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvého⁷⁶ (§ 26 odst. 1 věta druhá ZSM). Odlišně od obecné úpravy je stanovena trestní sazba, jež činí 50 až 150 hodin, tj. na polovinu horní hranice sazby dospělých pachatelů.

Peněžitě opatření lze rovněž uložit za podmínek dle obecné úpravy v TZ, ovšem rozdílně stanovuje ZSM podmínku, že mladistvý musí být výdělečně činný nebo mu uložení takového opatření umožňují jeho majetkové poměry (§ 27 odst. 1 ZSM). Rovněž výměra peněžitě opatření je modifikována, lze jej mladistvému uložit v rozpětí 10 až 365 denních sazeb a taková denní sazba se musí pohybovat mez částkami od 100 Kč do maximální výše 5 000 Kč. V praxi budou peněžitá opatření ukládána především za provinění majetková, obecně nebezpečná, provinění proti životnímu prostředí a proti pořádku ve věcech veřejných.⁷⁷

Samostatný druh trestního opatření – **peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu** lze uložit pouze mladistvým, jelikož obecná úprava trestů v TZ tento druh neobsahuje. Soud může výkon peněžitě opatření podle § 28 odst. 1 ZSM podmíněně uložit, *jestliže vzhledem k osobě mladistvého, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a*

⁷⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 493-497.

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 273-278.

⁷⁷ Tamtéž

prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu nebo jestliže přijme záruku za nápravu mladistvého a vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu. Zároveň stanoví zkušební dobu až na tři léta, po kterou je mladistvý povinen vést řádný život a vyhovět uloženým podmínkám, poté mu bude výkon peněžitého opatření prominut, jelikož se předpokládá, že již samotné projednání provinění, hrozba výkonu opatření v budoucnu a kontrola chování mladistvého během zkušební doby bude stačit k nápravě mladistvého.⁷⁸

Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem se liší od úpravy trestání dospělých jednak v délce ukládané zkušební doby, jež u mladistvých činí pouze jeden rok až tři léta (§ 33 odst. 1 ZSM), a jednak v širší možnosti soudu ponechat podmíněné odsouzení v platnosti, přestože mladistvý zavinil příčinu k nařízení trestního opatření odnětí svobody, což se u dospělých činí pouze ve výjimečných případech (§ 83 odst. 1 TZ).

Nepodmíněné odnětí svobody je nejzazším možným opatřením, které lze mladistvému uložit – tzv. ultima ratio, pouze pokud se mladistvý dopustil závažného provinění nebo pokud jiná opatření nepostačovaly k dosažení účelu trestního řízení. Pečlivé zvážení každého uložení nepodmíněného odnětí svobody odůvodňují též kriminologické výzkumy, které potvrdily jejich negativní účinky na mladistvé, z nichž se v polovině případů stávají po propuštění recidivisté. Trestní sazby se u mladistvých snižují na polovinu sazeb ukládaných dospělým pachatelům, přičemž je stanovena horní hranice maximálně na pět let odnětí svobody a dolní hranice minimálně jeden rok, nejedná-li se o případ předpokládaný ustanovením § 31 odst. 3, jež dovoluje uložit nepodmíněné odnětí svobody v délce 5 až 10 let a představuje alternativu k výjimečnému trestu ukládanému dospělým pachatelům jako vůbec nejpřísnější možný trest.⁷⁹ Obligatorní součástí rozsudku bude zařazení odsouzeného do věznice pro mladistvé.⁸⁰

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 302-307.

⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 317-327.

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. 8 Tz 123/2006

5.4 EXKURS DO SLOVENSKE ÚPRAVY SANKCIONOVÁNÍ MLADISTVÝCH

Slovenské trestní právo na rozdíl od českého neobsahuje speciální zákon upravující hmotněprávní a procesněprávní aspekty trestání mladistvých, ale upravuje je jako výjimku z obecných trestněprávních předpisů. Hmotněprávní ustanovení týkající se této věkové kategorie obsahuje hlava čtvrtá slovenského trestního zákona a procesněprávní ustanovení hlava sedmá slovenského trestního řádu.

Odlišně od českého práva je stanovena hranice relativní trestní odpovědnosti, která podle § 94 odst. 1 slovenského trestního zákona počíná již od dovršení čtrnáctého roku věku. Pro trestní odpovědnost mladistvých mladších patnácti let ale zároveň platí podmínka dostatečné úrovně rozumové a mravní vyspělosti, aby mohli rozpoznat protiprávnost činu a zároveň ovládat své jednání (§ 95 téhož zákona). Od dovršeného patnáctého roku věku již vzniká absolutní trestní odpovědnost bez ohledu na rozumovou a mravní vyspělost jedince.

Před přijetím **trestního zákona č.300/2005 Sb.** bylo možné mladistvým ukládat pouze trest odnětí svobody, podmíněně odložený trest odnětí svobody, propadnutí věci, peněžitý trest, zákaz činnosti a vyhoštění. S přijetím zákona se rejstřík sankcí rozšířil o výchovná opatření a alternativní tresty – trest povinné práce, podmíněně odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a podmíněně odsouzení k peněžitému trestu.⁸¹

V současné době tedy tvoří systém sankcí podle slovenského trestního zákona:

1. výchovná opatření

- výchovná opatření patří výchovné povinnosti a omezení demonstrativně upravená v § 107 (tento typ se v podstatě shoduje s úpravou výchovných povinností a omezení podle českého ZSM) a napomenutí s výstrahou, jenž je účelné ukládat společně s podmíněným upuštěním od potrestání

Oproti české úpravě tedy chybí možnost uložení dohledu probačního úředníka či výchovného programu, což je jistě ke škodě věci, jelikož tyto druhy výchovných opatření mohou díky intenzivní spolupráci s Probační a mediační službou zásadním způsobem formovat budoucí vývoj mladistvého.

⁸¹ HULMÁKOVÁ, Jana. Nad slovenským trestním právem mládeže. *Trestněprávní revue*, č. 4, 2007, s. 93-120.

2. ochranná opatření

- slovenské právo rozeznává 4 typy ochranných opatření, a to detenci, ochranné léčení, zabránění věci (jejichž ukládání se řídí obecnou úpravou pro dospělé pachatele) a ochrannou výchovu

Podmínky uložení ochranné výchovy se shodují s českou úpravou dle ZSM, může být uložena do 18 let věku mladistvého, případně být prodloužena do dosažení 19. roku věku. Samotný výkon ochranné výchovy probíhá ve zvláštních výchovných zařízeních, ve zdravotnických zařízeních nebo v profesionální náhradní rodině.⁸²

3. tresty

- taxativní výčet trestů ukládaných mladistvým obsahuje § 109 slovenského trestního zákona, jsou jimi: povinné práce, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz účasti na veřejných akcích, vyhoštění a odnětí svobody.

Trest povinné práce je obdobou českého trestu obecně prospěšných prací, lze jej mladistvému taktéž uložit za přečin, u něhož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje 5 let. Tento druh trestu lze uložit pouze se souhlasem mladistvého, na rozdíl od české úpravy, která vyžaduje pouze vyjádření stanoviska mladistvého, ke kterému soud přihlédne.⁸³

Peněžitý trest se ukládá ve výměře od 30 do 16 590 eur, za splnění stejných podmínek, která vyžaduje český ZSM – mladistvý je výdělečně činný nebo mu uložení tohoto trestu umožňují jeho majetkové poměry. Zákon předpokládá i možnost podmíněného odsouzení k peněžitému trestu, kdy zároveň uloží zkušební dobu až na 3 roky a případně některé z výchovných omezení a povinností.

U **trestu odnětí svobody** se horní i dolní hranice trestní sazby snižují na polovinu oproti dospělým pachatelům, avšak došlo k jistému zpřísnění, jelikož byla zvýšena dolní hranice na 2 roky a horní hranice na 7 let, v případech zvlášť závažného zločinu se výměra trestu odnětí svobody ukládá v rozmezí 7 až 15 let. Nepodmíněný trest odnětí svobody je stejně jako v českém právu až tím nejzávažším možným prostředkem reakce na protiprávní čin mladistvého a lze ho uložit jen, pokud by jiný trest nevedl k nápravě.

⁸² HULMÁKOVÁ, Jana. Nad slovenským trestním právem mládeže. *Trestněprávní revue*, č. 4, 2007, s. 93-120

⁸³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 302-303.

Dle mého názoru, je nedostatkem slovenské trestní úpravy absence speciálního zákona, který by stejně jako ZSM komplexně upravoval hmotněprávní i procesněprávní aspekty trestání této specifické věkové kategorie pachatelů, jelikož pouhé výjimky z obecné úpravy nejsou dostačující a jsou nepřehledné. Chybí také některé druhy výchovných opatření, o kterých se zmiňuji výše. S českou právní úpravou se shoduje restorativní účel sankcí, usilující zejména o výchovu mladistvého v řádného občana, předcházení opětovnému páchání trestné činnosti a v neposlední řadě o ochranu společnosti, obnovení narušených sociálních vztahů a začlenění mladistvého do rodinného a sociálního prostředí (§ 97 odst. 1 slovenského trestního zákona).

6 TRESTNÍ ŘÍZENÍ S MLADISTVÝMI

Trestní řízení s mladistvými obviněnými se vyznačuje řadou specifík, které jej odlišují od řízení s dospělými pachateli. K jejich aplikaci však nedojde v řízení o více proviněních mladistvého, které ve vícečinném souběhu spáchal jednak před dovršením 18. roku svého věku a jednak po dovršení tohoto věku, přičemž trestní zákoník stanoví na později spáchaný čin stejný nebo přísnější trest (§ 73 odst.1 písm.a) ZSM)⁸⁴ nebo pokud bylo trestní stíhání zahájeno až po dovršení 19. roku věku mladistvého (§ 73 odst.1 písm.b) téhož zákona).

Zvláštnosti trestního řízení proti mladistvým vychází ze snahy „zajistit, aby v řízení byly bezpečně zjištěny všechny okolnosti, které mají význam pro spravedlivé rozhodnutí, zejména pro výběr nejvhodnějšího opatření pro mladistvého, využít všechny možnosti výchovného působení řízení na mladistvého a vyloučit z řízení takové okolnosti a vlivy, které by mohly být jeho výchovnému účinku na mladistvého na překážku, a zajistit kvalifikovanou obhajobu mladistvého, který není schopen si ji zajistit náležitě sám se zřetelem na svůj věk.“⁸⁵

6.1 SOUDY PRO MLÁDEŽ A JEJICH MÍSTNÍ PŘÍSLUŠNOST

Mezi **subjekty trestního řízení s mladistvými** patří orgány činné podle ZSM (vymezené v § 2 odst. 1 písm. c) - policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež) a speciální orgán sociálně-právní ochrany dětí (dříve označovaný jako orgán pověřený péčí o mládež). Veškeré orgány činné v řízení podléhají povinnosti mít zvláštní průpravu pro zacházení s mladistvými, to platí pro soudce, státní zástupce, policejní orgány, ale také pro úředníky Probační a mediační služby.

Účinností ZSM byl pro věcně příslušné soudy zaveden pojem „**soudy pro mládež**“, označující dle dikce § 2 odst. 1 písm. d) *zvláštní senát anebo v zákonem stanovených případech předsedu takového senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního nebo Nejvyššího soudu*. Tyto „soudy“ tvoří zvláštní soustavu soudů, ale jsou

⁸⁴ Ustanovení se nevztahuje na pokračující, trvající a hromadné provinění, jejichž jednotlivé útoky byly spáchány před a některé po dovršení zletilosti, pokud byl skutek dokonán po 18. roku věku, poté je již pachatel souzen jako dospělý.

⁸⁵ SOVÁK, Zdeněk. Několik úvah o důvodech změn právní úpravy v oblasti trestního soudnictví resp. soudnictví nad mládeží vůbec ve světle Úmluvy o právech dítěte. In *Problémy trestního postihnu mladistvých*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s.8.

výrazem specializace soudů obecných.⁸⁶ Pokud by rozhodoval ve věci mladistvého obecný soud, ačkoliv měl věc projednat a rozhodnout soud pro mládež, jedná se podle judikatury o podstatnou vadu řízení, již nelze napravit před odvolacím soudem.⁸⁷

Místní příslušnost soudu prvního stupně (a rovněž státního zastupitelství a policejního orgánu) se odlišně od řízení s dospělými určí podle obvodu, v němž mladistvý bydlí, a pokud nemá stálé bydliště, určí se příslušnost místem, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje. Jestliže není žádné z těchto míst zjistitelné nebo se nachází mimo Českou republiku, rozhodne soud příslušný podle místa spáchání provinění a pokud nelze toto místo zjistit je rozhodné, kde protiprávní čin vyšel najevo, což je rozdílné oproti řízení s dospělými, kdy je v první řadě rozhodující místo spáchání projednávaného trestného činu. Preference soudu pro mládež podle místa bydliště mladistvého vyplývá z výchovného účelu řízení, jelikož se předpokládá snazší spolupráce takového soudu s rodinou mladistvého a tím pádem lepší poznání jeho osobnosti a vývoje. Pokud je ovšem mladistvý umístěn ve výchovném zařízení, kde vykonává ústavní nebo ochrannou výchovu nebo je dlouhodobě hospitalizován, může mu být toto místo bližší než místo jeho stálého bydliště, a proto bude příslušný soud v obvodu tohoto zařízení.⁸⁸

Místní příslušnost lze se zřetelem na zájmy mladistvého změnit v kterékoliv fázi řízení (i po právní moci rozhodnutí, zejména odsuzujícího rozsudku) formou usnesení o **postoupení věci** jinému soudu pro mládež, u něhož bude konání řízení nejúčelnější.⁸⁹ Z důvodu všestranného objektivního objasnění projednávané věci, rychlosti a hospodárnosti řízení se koná společné řízení (§ 38 odst. 1 ZSM) o všech proviněních mladistvého a proti více mladistvým, jejichž provinění spolu souvisí, a to buď subjektivně (osobou mladistvého, který spáchal více provinění ve vícečinném souběhu) nebo objektivně (provinění více mladistvých).⁹⁰ Ze stejného důvodu lze ve výjimečných případech také konat **společné řízení**

⁸⁶ JELÍNEK, Jiří. Řízení v trestních věcech mladistvých. In *Problémy trestního postihnu mladistvých*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 44.

⁸⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 2. 2005, sp. zn. 8 To 14/2005

⁸⁸ MUSIL J., KRATOCHVÍL V., ŠÁMAL P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H.Beck, 2007, s.746-747.

⁸⁹ Účelnost nelze odůvodnit pouze rychlostí a hospodárností řízení, ale vždy jen prospěchem postoupení pro mladistvého a jeho zájmy (Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. 8 Td 22/2008)

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 372-383.

s mladistvými a dospělými osobami soudem příslušným pro mladistvého, pokud to nebude mladistvému k újmě z hlediska jeho dalšího mravního a rozumového vývoje.⁹¹

6.2 OBHAJOBA MLADISTVÉHO

Právo na obhajobu tvoří jednu ze záruk spravedlivého procesu, vyplývá mimo jiné i z Listiny základních práv a svobod (čl. 32 odst. 1 a čl. 40) a v řízení s mladistvými je jeho význam zdůrazněn kvůli nízkému věku a menším životním zkušenostem, které mladistvému brání v řádném uplatňování zákonných obhajovacích práv a tím i možnosti účinněji čelit trestnímu obvinění,⁹² jedná se o případ **nutné obhajoby**, obviněný tedy musí být obhájcem zastoupen i tehdy, pokud si ho sám nezvolil nebo si vůbec zvolit nechtěl.⁹³ Mladistvý si může obhájce rovněž sám vybrat, nebo mu jej mohou zvolit tzv. osoby se samostatně obhajovacími právy a zákonný zástupce.

Mladistvý musí mít dle dikce § 42 odst. 2 písm. a) obhájce již *od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle ZSM nebo provedeny úkony podle TR, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných ledaže nelze provedení úkonů odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit*. V praxi počátek nutné obhajoby označuje zejména předvolání, předvedení, pořádkovou pokutu, domovní či osobní prohlídku, zdržení a vzetí do vazby (všechna opatření vedoucí k zajištění osoby a věcí významné pro řízení) a zánikem nutné obhajoby je okamžik dovršení 18. roku věku. Dosáhne-li mladistvý tohoto věku během trestního řízení, zůstává mu právo na nutnou obhajobu přiznáno během celého tohoto řízení s výjimkou vykonávacího řízení. Porušení výše uvedeného ustanovení (pokud obviněný neměl obhájce, ačkoliv jej měl mít) znamená podstatnou vadu řízení, lze ji zhojit po dodatečném ustanovení obhájce opakováním provedených opatření a úkonů.

Zvláštní obhajovací práva náleží zákonnému zástupci mladistvého (§ 43 ZSM – *je oprávněn i proti vůli mladistvého jej zastupovat, zejména zvolit mu obhájce, činit za mladistvého návrhy, podávat za něho žádosti a opravné prostředky a účastnit se těch úkonů, kterých se může zúčastnit mladistvý*). V případech, kdy zákonný zástupce není schopen

⁹¹ ZEZULOVÁ, Jana, RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č.218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2005, č.9, s. 17.

⁹² ŠPUNDOVÁ, Jitka. Zvláštnosti právní úpravy obhajoby mladistvého obviněného v řízení v trestních věcech mladistvých. In *Problémy trestního postihu mladistvých*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s.55.

⁹³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3.vydání. Praha: Leges, 2013, s. 257-258.

vykonávat výše uvedená práva a hrozí nebezpečí z prodlení, ustanoví předseda senátu či v přípravném řízení státní zástupce mladistvému opatrovníka, jímž zpravidla bude orgán sociálně-právní ochrany dětí tvořící běžně samostatný procesní subjekt.⁹⁴

6.3 SPECIFIKA VAZBY A ZADRŽENÍ

Vazba a zadržení jsou obecně výjimečnými instituty, jejichž využití je vázáno na splnění podmínek, stanovených v zákoně⁹⁵, a musí být užity subsidiárně až jako krajní prostředky v nejzávažnějších případech, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak (§ 46 odst. 1 ZSM), jelikož mohou sociální izolací ovlivnit negativně psychiku mladistvého v mnohem větší míře než u dospělého a odporují základnímu výchovnému účelu ZSM.⁹⁶ Z tohoto důvodu by měly být v hojném počtu využívány alternativní formy nahrazující vazbu, o nichž se zmiňuji níže.

Mladistvý obviněný smí být vzat do vazby za splnění některého z důvodů dle § 67 TŘ, tedy pokud z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava

- a) že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak vyhnul trestu nebo trestnímu stíhání, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest (**vazba útěková**)
- b) že bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání (**vazba koluzní**)
- c) že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil (**vazba předstižná**)

a zároveň dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo trestní stíhání zahájeno, byl spáchán obviněným (tzv. **důvodnost trestního stíhání**) a v době rozhodování o vzetí do vazby nebylo možné dosáhnout jejího účelu jinak (**subsidiární použití vazby**).⁹⁷

⁹⁴ ŠPUNDOVÁ, Jitka. Zvláštnosti právní úpravy obhajoby mladistvého obviněného v řízení v trestních věcech mladistvých. In *Problémy trestního postihnu mladistvých*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 64-72.

⁹⁵ Zákonem stanovená důvodnost a doba trvání vazby provádějí čl. 8 odst. 5 Listiny, který stanoví, že nikdo nesmí být vzat do vazby jinak, než z důvodů a na dobu stanovenou zákonem

⁹⁶ MUSIL J., KRATOCHVÍL V., ŠÁMAL P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H.Beck, 2007, s.758-759.

⁹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3.vydání. Praha: Leges, 2013, s. 328-333.

Právní úpravu zajišťovacích opatření obsahuje ZSM a pokud některé otázky neupravuje, subsidiárně se užije TŘ. O zadržení, zatčení nebo vzetí do vazby mladistvého musí být bez průtahů informován jeho zákonný zástupce, zaměstnavatel, Probační a mediační služba a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, případně výchovné zařízení, ve kterém mladistvý vykonává ochrannou výchovu (§ 46 odst. 2 ZSM). O vzetí mladistvého do vazby rozhoduje soud pro mládež podle obecných ustanovení a důvodů vymezených v TŘ⁹⁸. Všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny v každém období trestního stíhání zkoumat, zda důvody vzetí do vazby trvají a zda není možné ji nahradit některým alternativním prostředkem nahrazujícím vazbu.

Dosáhnout účelu vazby lze následujícími **alternativními prostředky** podle TŘ, které lze mezi sebou vzájemně kombinovat:

- a) zárukou zájmového sdružení občanů nebo jednotlivé důvěryhodné osoby schopné příznivě ovlivňovat mladistvého a jeho chování
- b) písemným slibem mladistvého, že povede řádný život
- c) dohledem probačního úředníka
- d) peněžitou zárukou složenou mladistvým či jinou osobou
- e) umístěním v péči důvěryhodné osoby
- f) umístěním do výchovného zařízení
- g) použitím tzv. včasné pomoci probačního úředníka.

Prostředky uvedené pod písmeny a), b) a c) nelze využít v případech koluzní vazby.

Zákonem je výrazně omezena **délka trvání vazby** oproti dospělým obviněným, zásadně platí, že vazba mladistvého nesmí trvat déle než 2 měsíce a v případech zvlášť závažných provinění déle než 6 měsíců, po jejímž uplynutí ji lze prodloužit o další 2 měsíce a u zvlášť závažných provinění o dalších 6 měsíců, celková doba tak může trvat maximálně 6 či 18 měsíců. Takto lze vazbu prodloužit jen jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem, a jen pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiného závažného důvodu trestní stíhání do té doby skončit a propuštění mladistvého na svobodu by ohrozilo či podstatně ztížilo dosažení účelu stíhání. Lhůty počínají běžet od zatčení, zadržení či od doby, kdy začala být rozhodnutím omezována osobní svoboda mladistvého. Ustanovení o délce trvání vazby v

⁹⁸ Nelze vzít do vazby obviněného, který je stíhán pro úmyslné provinění, na které zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující 2 léta nebo provinění z nedbalosti, s horní hranicí nepřevyšující 3 léta - § 68 odst. 2 TŘ, nejde-li o případy vymezené v § 68 odst. 3 TŘ

§ 47 ZSM navazuje na § 71 TŘ, podle nějž jsou orgány činné v trestním řízení povinny vyřizovat přednostně vazební věci s největším urychlením.⁹⁹

6.4 PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ

S ohledem na věk mladistvého je v přípravném řízení zdůrazněna zvýšená pozornost státního zástupce při výkonu dozoru nad policejními orgány, které musejí s mladistvými jednat ohleduplně a ve vhodných případech využívat přiměřená výchovná opatření a preferovat zvláštní způsoby řízení, jelikož trestní opatření lze užít až pokud se tato opatření a zvláštní způsoby řízení nevedou k dosažení účelu řízení (§ 59 v souladu s § 3 odst. 2 ZSM). Mezi dozorová oprávnění státního zástupce, který by měl být specializovaný na věci mládeže, patří v souladu s § 157 odst. 2 TŘ zejména jeho právo uložit policejnímu orgánu provedení úkonů k objasnění věci a zjištění pachatele, vyžadovat od policejního orgánu spisy, dokumenty, materiály a zprávy o postupu během prověřování oznámení, dále právo odejmout věc policejnímu orgánu a učinit opatření k prikázání takové věci jinému policejnímu orgánu a také pravomoc dočasně odložit trestní stíhání. Další oprávnění státního zástupce při výkonu dozoru nalezneme v § 174 TŘ, podle něhož je dále oprávněn např. dávat závazné pokyny k vyšetřování provinění, vyžadovat od policejního orgánu spisy, dokumenty, zprávy a materiály o proviněních za účelem prověrky, zda policejní orgán včas zahajuje trestní stíhání a řádně v něm postupuje, účastnit se provádění úkonů policejního orgánu či osobně provést jednotlivý úkon nebo i celé vyšetřování, apod. Pokud dojde na základně zjištěných odůvodněných skutečností k zahájení trestního stíhání, dbá státní zástupce o to, aby o něm byl bezodkladně informován zákonný zástupce mladistvého, orgán sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační služba.

Důležitou povinností státního zástupce v přípravném řízení je náležité zjištění poměrů mladistvého, čímž pověří orgán sociálně-právní ochrany dětí a případně Probační a mediační službě (§ 55 ZSM). Pokud to je nutné pro další řízení a uložení nejvhodnějšího opatření, musí pověřený orgán vypracovat zpravidla písemnou zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého, ke které bude při konečném rozhodování o

⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 422-439.

věci přihlédnuto. Státní zástupce taktéž dohlíží nad řádným poučováním osoby poškozeného a jeho oprávněným zájmům.¹⁰⁰

6.5 PŘEDBĚŽNÉ PROJEDNÁNÍ OBŽALOBY

Předběžné projednání obžaloby je obecně upraveno § 185 až 195 TŘ, přičemž ustanovením § 61 a 62 dochází k drobným modifikacím pozměňujícím § 185 odst. 2, 186, 188 a 314c TŘ. Předseda senátu může dle § 61 ZSM *k usnadnění rozhodnutí při předběžném projednání obžaloby vyslechnout mladistvého, opatřit si potřebná vysvětlení, objasnit poměry mladistvého nebo požádat probačního úředníka o mimosoudní zprostředkování mezi obviněným a poškozeným za účelem rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání*, v případech, kdy nemá jistotu, že může o obžalobě náležitě rozhodnout pouze na základě jejího obsahu a spisových materiálů.

Předseda senátu nařídí předběžné projednání obžaloby podle § 61 odst. 2 také tehdy, pokud shledá existenci některého z důvodů umožňující odstoupení od trestního stíhání podle § 7 odst. 1 nebo některý z dalších důvodů (např. věc patří do příslušnosti jiného soudu, věc má být postoupena, existují okolnosti odůvodňující zastavení trestního stíhání, skutek má být posouzen podle jiných ustanovení, než je v obžalobě, nebo pokud byly v přípravném řízení porušeny procesní předpisy anebo nebyly objasněny základní skutkové okolnosti, bez kterých nelze v řízení rozhodnout). Výsledkem předběžného projednání obžaloby bude některé rozhodnutí dle § 188 odst. 1 a 2 TŘ nebo odstoupení od trestního stíhání.¹⁰¹

6.6 HLAVNÍ LÍČENÍ A VEŘEJNÉ ZASEDÁNÍ

Hlavní líčení a veřejné zasedání je v řízení s mladistvými upraveno v zájmu jeho výchovnému vlivu na mladistvé odlišně od TŘ. Tyto odchylky vymezuje § 64 ZSM. Podle důvodové zprávy k ZSM by mělo hlavní líčení s mladistvými stejně jako řízení ve věcech dospělých splňovat požadavky na řádný a spravedlivý proces, umožňující uplatnění práva na

¹⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 520-525.

¹⁰¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 525-531.

obhajobu obžalovaného, a proto nebude možné konat hlavní líčení a veřejné zasedání bez přítomnosti mladistvého (pokud nejde o řízení proti uprchlému), což je uvedeno v § 64 odst. 1 tohoto zákona. Z téhož důvodu se vyžaduje přítomnost státního zástupce na všech veřejných zasedáních v řízení proti mladistvému a vyrozumění orgánu sociálně-právní ochrany dětí o hlavním líčení a veřejném zasedání. Zástupce příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí disponuje oprávněním činit návrhy, pokládat vyslychaným otázky a v poslední řadě také oprávněním závěrečné řeči. Soud pro mládež také může vyloučit veřejnost, pokud je to mladistvému ku prospěchu s ohledem na jeho budoucí resocializaci, jelikož se tím zamezí negativním vlivům nadměrné pozornosti veřejnosti. Rozsudek však bude vyhlášen vždy veřejně.¹⁰²

¹⁰² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 539.

7 ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY ŘÍZENÍ

Zvláštní způsoby řízení ve věcech mladistvých upravuje ZSM v ustanoveních § 68 a násl., jejich užití představuje možnost jak docílit obnovení narušených sociálních a právních vztahů a eliminovat páčání další trestné činnosti v budoucnu, a to bez represivního působení na mladistvého. Za splnění stanovených podmínek se poté trestní věc fakultativně neprojedná v klasickém hlavním líčení, ale v některém z **alternativních způsobů**, jimiž dle § 69 ZSM jsou podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání, jedná se o tzv. **odklony v trestním řízení**, které mohou být aplikovány vždy se souhlasem obviněného. Nejedná se však o taxativní výčet veškerých zvláštních způsobů řízení, kromě nich lze totiž v řízení proti mladistvému uplatňovat i **další 4 druhy zvláštních způsobů řízení**, upravených obecnými trestními předpisy – řízení proti uprchlému, řízení před samosoudcem, řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu a řízení o přezkumu příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu.¹⁰³ Navíc lze využít i dalšího druhu odklonu – podmíněné odložení podání návrhu na potrestání dle TŘ, jež představuje zvláštní variantu podmíněného zastavení trestního stíhání ve zkráceném přípravném řízení.¹⁰⁴

Já se budu nadále věnovat pouze způsobům uvedeným § 69 podmíněným ustanovením § 68 cit.zákona, jejichž užití je *podmíněno podezřením, že na základně dostatečného objasnění skutkového stavu se spáchání provinění jeví zcela důvodným a že mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků provinění*, a fakultativně lze v *případě potřeby na mladistvém požadovat, aby se zavázal k chování omezujícimu možnosti spáchání dalších provinění*, což bylo v minulosti dovozováno pouze ze soudní judikatury. Odklony v trestním řízení představují výjimky z obecného principu legality, patří mezi oportunní výjimky z této zásady.¹⁰⁵

Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, odstoupení od trestního stíhání a schválení narovnání lze učinit již v přípravném řízení nebo až v řízení před soudem, který tak učiní po předběžném projednání obžaloby, mimo hlavní líčení či výjimečně i v hlavním líčení. Pro naplnění účelu zvláštních způsobů řízení jako alternativ ke standardnímu průběhu trestního stíhání, bude zpravidla vhodnější o nich rozhodnout státním zástupcem již

¹⁰³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 548-549.

¹⁰⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 100.

¹⁰⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3.vydání. Praha: Leges, 2013, s.150-151.

v přípravném řízení, pokud budou již v této fázi splněny zákonné podmínky, které jsou pro užití těchto způsobů řízení vyžadovány. Všechny typy odklonů jsou fakultativní, není na ně právní nárok, proto se nemusí státní zástupce či soud v každém případě zabývat tím, zda byly pro jejich užití splněny zákonné podmínky. Užití odklonu však může kterákoliv strana či jiná osoba (např. probační úředník, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo zájmové sdružení občanů) navrhnout.

O každém z odklonů se rozhoduje **formou usnesení**. Pokud usnesení o schválení narovnání nebo o odstoupení od trestního stíhání nabude právní moci a zároveň není podmíněno splněním žádných dalších skutečností, trestní stíhání definitivně skončí. Na rozdíl od mezitímního usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání, u něhož se skončení trestního stíhání váže až na skutečnost, že se mladistvý ve stanovené zkušební době osvědčí. Po právní moci usnesení o některém z odklonů nelze na mladistvého pohlížet jako na vinného, jelikož tato usnesení nemají povahu odsuzujícího rozsudku. Z tohoto důvodu nelze vyvozovat závěry o spáchání provinění mladistvým, přestože se rozhodnutí o odklonech zaznamenávají do Rejstříku trestů. Mladistvý může proti uvedeným rozhodnutím podat stížnost, kterou se domůže řádného průběhu procesu. V případě odstoupení od trestního stíhání stačí pouhé prohlášení, že trvá na řádném projednání věci, avšak v následném řízení mu nelze uložit žádné z trestních opatření, pouze ochranná či výchovná opatření, povinnost nahradit škodu a náklady řízení. Právo podat stížnost náleží v řízení před soudem taktéž státnímu zástupci, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, příbuznému v pokolení přímém, sourozenci, osvojiteli, manželu, druhovi, škole či výchovnému zařízení, jimž bylo přenecháno postížení mladistvého při napomenutí s výstrahou, a rovněž poškozený má právo podat stížnost proti rozhodnutí učiněnému v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání a o schválení narovnání¹⁰⁶. O specifiky podání stížnosti poškozeným v případě odstoupení od trestního stíhání se zmiňují níže.

7.1 PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

Předpoklady pro využití podmíněného zastavení trestního stíhání nalezneme v obecné úpravě TR (§ 307 - 308), patří mezi ně:

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 558-565.

1. jedná se provinění, na které TZ stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující 5 let
2. obviněný se k činu doznal
3. pokud vznikla činem mladistvého škoda, jsou alternativně stanoveny následující podmínky: obviněný nahradil škodu nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu či učinil jiná vhodná opatření k její náhradě
4. pokud došlo k bezdůvodnému obohacení, jsou opět alternativně stanoveny podmínky: obviněný vydal bezdůvodné obohacení nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu či učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání
5. obviněný projevil souhlas s takovým vyřízením spáchaného činu
6. vzhledem k osobě mladistvého, jeho dosavadnímu životu a okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.¹⁰⁷

7.2 NAROVNÁNÍ

Zákonné předpoklady pro uplatnění institutu narovnání nalezneme rovněž v TŘ (§ 309 – 314), přičemž některé se shodují s předchozím alternativním způsobem řízení, tj. podmíněným zastavením trestního stíhání:

1. jedná se provinění, na které TZ stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující 5 let
2. obviněný prohlásil, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a o takovém prohlášení nejsou důvodné pochybnosti
3. obviněný uhradil poškozenému vzniklou škodu, učinil potřebné úkony k její úhradě nebo jinak odčinil vzniklou újmu
4. obviněný vydal bezdůvodné obohacení nebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání
5. obviněný složil na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na pomoc obětem trestné činnosti
6. obviněný a poškozený uzavřeli dohodu o narovnání a souhlasili s rozhodnutím o schválení narovnání

¹⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 560-565.

7. takový způsob vyřízení věci lze považovat vzhledem k povaze a závažnosti činu, k míře, jakou byl proviněním dotčen veřejný zájem, k osobě mladistvého a jeho osobním a majetkovým poměrům za dostačující.¹⁰⁸

7.3 Odstoupení od trestního stíhání

Odstoupení od trestního stíhání je jediným typem alternativního způsobu trestního řízení, upraveným v ZSM (§ 70), který jej se svou účinností přinesl do trestního procesního práva. Tento druh odklonu rozšířil alternativní postupy uplatňované vůči mladistvým a posílil výchovný vliv řízení na tuto věkovou kategorii osob. Odstoupení od trestního stíhání je totiž jediným odklonem, u něhož schází sankční prvky, které jsou u podmíněného zastavení trestní stíhání představovány sledováním obviněného během zkušební doby či povinností zdržet se určité činnosti nebo vyhovět stanoveným povinnostem a omezením, a u narovnání povinností zaplatit peněžité částky k obecně prospěšným účelům.¹⁰⁹ Lze jej uplatnit výlučně proti mladistvým, a to v přípravném řízení, při předběžném projednání obžaloby (po přezkoumání obžaloby samosoudcem), v hlavním líčení či mimo hlavní líčení za obligatorního splnění těchto předpokladů:

1. jedná se o provinění, na které TZ stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující 3 léta
2. chybí veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého
3. potrestání není nutné k odvrácení páčání dalších provinění mladistvým
4. takové rozhodnutí je považováno za dostačující a další trestní stíhání mladistvého by bylo neúčelné, zvláště pokud mladistvý splnil některou z těchto fakultativních podmínek dle § 70 odst.3 - úspěšně vykonal probační program, alespoň částečně byla nahrazena škoda vzniklá proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil (příp. alespoň částečně bylo vydáno získané bezdůvodné obohacení a poškozený s takovým rozsahem vrácení souhlasil), anebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou¹¹⁰ a
5. soud či v přípravném řízení státní zástupce při rozhodování přihlédl k povaze a závažnosti provinění a osobě mladistvého.

¹⁰⁸ Tamtéž

¹⁰⁹ ŠČERBA, Filip. Odklony využívané v řízení proti mladistvým. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2013, Vol. 8, Supplementum na téma: Deset let od přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže: bilance a perspektiva, pp. 61-69.

¹¹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 558-565.

Poslední jmenovaná podmínka (ad.5) je typická právě pouze pro tento druh odklonu, přičemž kritéria pro určení povahy a závažnosti provinění jsou vymezena široce a uvedena pouze demonstrativně v § 38 odst. 2 TZ a mohou se zároveň překrývat s kritérii určujícími, zda trvá veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého (ad.2), čímž bude problematické určit, k naplnění jaké podmínky došlo. Problematické rovněž bude určit, zda povaha a závažnost spáchané činu (ad.5), a také neúčelnost dalšího trestního stíhání mladistvého (ad.4) neodůvodňují spíše užití fakultativního zastavení trestního stíhání (§ 172 odst.2 písm.c) TR). K závěru, který institut použít, mají dopomoci fakultativně stanovené podmínky odstoupení od trestního stíhání (§ 70 odst.3 ZSM). S ohledem na věk mladistvého a jeho omezené dispozice s peněžními prostředky je u jedné z fakultativních podmínek – náhrady škody poškozenému možné, aby ji za mladistvého se souhlasem poškozeného nahradila osoba odlišná od mladistvého, což je vyloučeno u zákonné formulace podmínek podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání.

Dalším problémem, který tento institut přináší je znevýhodnění postavení poškozeného. Není totiž důsledně respektována zásada uspokojení jeho zájmů náhradou škody či jiným přiměřeným zadostiučiněním, která tvoří u odstoupení od trestního stíhání pouze fakultativní podmínku. Povinnost mladistvého nahradit škodu může být stanovena ve formě výchovné povinnosti dle § 18 odst. 1 písm. e), případně písm. d) ZSM, ovšem s nesplněním takové výchovné povinnosti zákon nespojuje žádné relevantní následky. Dalším závažným nedostatkem je, že k odstoupení od trestního stíhání není vyžadován souhlas poškozeného a rovněž omezení jeho práva podat proti usnesení o takovém vyřízení věci stížnost. Stížnost nemůže poškozený podat proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání, jestliže bylo učiněno již v přípravném řízení.¹¹¹ Podle ustanovení § 70 odst. 4 *se poškozený o odstoupení od trestního stíhání pouze vyrozumí.*

¹¹¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 100-112.

8 ZÁVĚR S NÁVRHY DE LEGE FERENDA

V úvodu své práce jsem se věnovala historickému vývoji trestního zákonodárství nad mládeží, které zaznamenalo mnoho rozdílných pojetí, včetně různých názorů na samotné vymezení této věkové kategorie a přístupu k ní. Samostatný zákon o trestním soudnictví nad mládeží byl na našem území přijat až roku 1931, byl velice pokrokový a čerpal inspiraci z dalších evropských zemí. K velké škodě byl tento propracovaný komplexní zákon zrušen již roku 1950 a nahrazen novým trestním zákonem č.86/1950, znamenajícím opětovné navrácení soudnictví nad mládeží do obecných trestních předpisů a zachování pouhých pár odlišujících ustanovení. Opětovné přijetí samostatného zákona o soudnictví ve věcech mládeže s účinností od 1. ledna 2004 a vynětí úpravy řízení ve věcech mladistvých z obecných trestněprávních předpisů bylo jednoznačně pozitivním krokem, jenž završil mnohaleté snahy zákonodárců o komplexní úpravu této specifické věkové kategorie osob, která zcela nepochybně vyžaduje odlišný přístup zainteresovaných orgánů činných v trestním řízení.

Dále jsem se snažila získat odpověď na otázku, co je příčinou kriminality mladistvých a jaké jsou charakteristické projevy jejich protiprávních činů. Mezi hlavní příčiny páchaní protiprávní činnosti mládeží patří zejména jejich genetické dispozice, charakteristika a inteligence jedince, ale také sociální prostředí, které jej obklopuje a může pozitivně či negativně formovat jeho osobní vývoj a myšlení. Zkoumala jsem také vývoj kriminality mladistvých, která v 90. letech dosahovala alarmujících čísel, ale postupně docházelo ke snižování počtu spáchaných provinění a v posledních letech se tato statistika drží na uspokojivé hranici.

Samotnému zákonu o soudnictví ve věcech mládeže, základním zásadám, pojmům a dalším hmotněprávním aspektům jsem věnovala následující dvě kapitoly, jakož i důvodům, proč předchozí právní úprava nebyla vyhovující. Zákonodárství nad mládeží zaznamenalo s přijetím tohoto zákona zásadní změny ohledně samotného vymezení trestní odpovědnosti, která se stala nově podmíněna i rozumovou a mravní vyspělostí mladistvého, a byl zaveden komplexní vnitřně provázaný systém sankcí – opatření, jejichž stručnou charakteristiku jsem taktéž uvedla. Mezi často diskutované zásady patří neveřejnost řízení a s ním spojený zákaz zveřejňování informací o řízení vedeném proti mladistvému, zabraňující jeho nežádoucí stigmatizaci. Zákon tuto zásadu považuje za

natolik zásadní, že ji upřednostňuje před ústavně zaručenou zásadou veřejnosti trestního řízení a právem na informace. Přestože je celé řízení obligatorně neveřejné, rozsudek se vyhláší vždy veřejně, což ovšem neznamená průlom do zásady neveřejnosti, jelikož přítomná veřejnost musí být poučena o zákazu zveřejnění informací o takovém výsledku řízení. Zákon však hovoří pouze o vyhlášení rozsudku, nikoliv usnesení. Odsuzující rozsudek může být uveřejněn ve sdělovacích prostředcích tak, aby nebylo možné mladistvého identifikovat. To může předseda senátu v případě zvláště závažných provinění zpřísnit a odsuzující rozsudek může být uveřejněn i s uvedením jména a příjmení mladistvého. Z výše uvedeného vyplývá, že vhodnější úpravou by bylo zavedení možnosti zveřejnit nejen rozsudek, ale i usnesení. A druhou změnou by mohla být možnost zveřejnění taktéž zprošťujícího rozsudku, nikoliv jen odsuzujícího.

Ve stěžejní procesněprávní části práci jsem se zaměřila na speciální úpravu subjektů řízení, odlišně určenou místní příslušnost soudu pro mládež a specifickým institutu vazby. Ta představuje velký zásah do soukromí mladistvého, během kterého může dojít z důvodu izolace od okolí k nenapravitelným důsledkům a její užití musí být tedy v každém konkrétním případě pečlivě zváženo a je-li to možné, nahrazeno některým z alternativních typů zajišťovacích opatření.

Poslední kapitola představuje alternativní způsoby řízení s mladistvými a podrobnější charakteristiku tzv. odklonů. Zákonem o soudnictví ve věcech mládeže byl ustanoven nový typ odklonu – odstoupení od trestního stíhání, který však vykazuje určité nedostatky, zejména ve vztahu k poškozenému. Poškozený totiž nemá oprávnění podat stížnost proti usnesení o takovém vyřízení věci, pokud bylo učiněno v přípravném řízení, a rovněž není k odstoupení od trestního stíhání vyžadován jeho souhlas. V neposlední řadě může aplikaci tohoto nejmírnějšího typu odklonu ztížit skutečnost, že část podmínek pro jeho užití se shoduje s podmínkami pro využití fakultativního zastavení trestního stíhání, bylo by proto vhodné, aby zákonodárce v budoucnu tento nedostatek odstranil.

Úprava zákonodárství nad mladistvými v České republice je podle mého názoru zdařilá, obsahuje širokou škálu možností jak vhodně reagovat na trestnou činnost nezralých pachatelů, vyžadující jejich participaci na odčinění vzniklé újmy a nikoliv pouhé represivní potrestání, a tím ovlivnit jejich budoucí vývoj správným směrem, aby změnili své životní postoje, zdrželi se páchání provinění v budoucnu a vedli řádný život.

9 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní tituly

1. ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 250 s.
2. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2011, 988 s.
3. MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, 344 s.
4. NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 3.vydání. Praha : Aspi, 2008, 527 s.
5. MUSIL Jan, KRATOCHVÍL Vladimír, ŠÁMAL Pavel a kol. *Kurs trestního práva.Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H.Beck, 2007, 1079 s.
6. JELÍNEK, Jiří, MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. Praha: Linde Praha a.s, 2004. 144 s.
7. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3.vydání. Praha: Leges, 2013, 864 s.
8. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3.vydání. Praha: Leges, 2013, 968 s.
9. Kolektiv autorů. *Problémy trestního postihu mladistvých*. Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta, 2003.
10. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. 416 s.
11. ŠČERBA, Filip. *Výběrová bibliografie článků z trestního práva 1997 – 2005*. Praha: Linde, 2006. 239 s

Odborné články

1. KÝR, Aleš. Věznění mladistvých v období 1928 – 1988. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2013, Vol. 8, Supplementum na téma: Deset let od přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže: bilance a perspektiva, pp. 9 – 19.
2. OSMANČÍK, Otakar. K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům Zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*, 2004, č.1, s.28

3. JELÍNEK, Jiří. Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu). *Bulletin advokacie*, 2003, č. 11-12.
4. HRUŠÁKOVÁ, Milana. Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků. *Trestněprávní revue*, č. 6, 2006.
5. ZEZULOVÁ, Jana. RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*, 2005, č. 7-8.
6. COUFALOVÁ, Bronislava. Ochranná výchova – vývoj právní úpravy v mezidobí mez léty 1931 až 2013 – stručný přehled. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2013, Vol. 8, Supplementum na téma: Deset let od přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže: bilance a perspektiva, pp. 71-77.
7. HULMÁKOVÁ, Jana. Nad slovenským trestním právem mládeže. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 4.
8. ŠČERBA, Filip. Odklony využívané v řízení proti mladistvým. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2013, Vol. 8, Supplementum na téma: Deset let od přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže: bilance a perspektiva, pp. 61-69.

Právní předpisy a judikatura

1. Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží
2. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
6. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí
7. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod
8. Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

9. Zákon č. 300/2005 Trestný zákon
10. Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (citace: 1. 6. 2014)
<http://www.epravo.cz/top/clanky/vladninavrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-potipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>
11. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. 8 Tz 123/2006
12. Nález Ústavního soudu 20/2006 Sb.
13. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006
14. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 2. 2005, sp. zn. 8 To 14/2005
15. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. 8 Td 22/2008

Internetový zdroj

Statistické přehledy kriminality za rok 2009. Dostupné na

<<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2009.aspx>>, s odkazy na roky 2010, 2011, 2012 a 2013

10 SHRUTÍ V ČESKÉM A ANGLICKÉM JAZYCE, KLÍČOVÁ SLOVA

Ve své diplomové práci nazvané Řízení ve věcech mladistvých se zabývám současnou českou právní úpravou, jejímž stěžejním právním předpisem se od 1. ledna 2004 stal zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže (ZSM). První část práce věnuji historickému vývoji, předcházejícímu přijetí tohoto zákona a stručně charakteristice každého zákona, který se sankcionováním mládeže dotýkal. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže komplexně vymezuje specifický přístup orgánů činných v trestním řízení k věkové kategorii pachatelů, u kterých nebyl dosud ukončen psychický vývoj a je tudíž daleko snazší jejich převýchova a vedení k řádnému životu. Zákon odráží principy tzv. restorativní justice, cílem řízení je proto zejména odčinění újmy oběti způsobené protiprávním činem, než represivní působení na pachatele. Mladistvý si svým aktivním konáním k odčinění vzniklé škody spíše uvědomí protiprávnost svého jednání a předpokládá se, že poté se již v budoucnu protiprávní činnosti vyvaruje.

Část práce věnuji hmotněprávním pojmům, zásadám ovládajícím celé řízení s mladistvými, podmínkám jejich trestní odpovědnosti a systému sankcí, uplatňujících se výlučně proti mladistvým. V dalších kapitolách jsem provedla analýzu vybraných procesněprávních ustanovení ZSM, zejména úpravě místní příslušnosti soudů pro mládež, nutné obhajobě mladistvého a podmínkám využití vazby. Podrobněji jsem vymezila alternativní způsoby vyřízení, která by měly být s ohledem na výchovný účel řízení a snahu co nejméně na mladistvého působit represivně, užívány kdykoliv je za splnění zákonných podmínek možné. Závěr práce jsem věnovala zhodnocení stávající právní úpravy, které u nás platí již 10 let, a některým jejím nedostatkům a možným způsobům jejich vyřešení.

My diploma thesis called "Criminal Proceeding against Juvenile Offenders" is dealing with current czech legislation and its main legal regulation- Act n.218/2003 Sb- The Judiciary of juvenile matters., which came into force in January 2004. I am devoting the first part of this thesis to historic development which preceded this Act and to a brief characterization of every Act, which affects juvenile punishments. The Act of The Judiciary of Juvenile matters complexly delimits specific approach of the authorities to the age bracket, in which the psychological development was not yet finished so it is easier to re-educate such people and

lead them to a proper life. The act is reflecting principles of so called Restorative Judiciary so the aim of criminal proceeding is mostly to recompense the detriment of the victim of this illegal action. The juvenile offender is going to realize the illegality of his actions through his own active actions of victim's detriment recompensation and it is being expected that he will avoid illegal actions in the future.

I am devoting other part of this thesis to some of the substantives terms, to principles controlling the whole criminal proceeding against juvenile offenders and also to the conditions of their criminal responsibility and the system of sanctions which is used exclusively against juvenile offenders. Other chapters are dealing with the analysis of selected procedural regulations and mostly with the regulation of local courts for juvenile offenders, necessary for the defense of a juvenile and also with the terms of taking a juvenile into custody. I have also defined alternative methods of such criminal proceeding which should be used as widely as possible and according to the educational purpose as non-repressive as possible. The closing part of this thesis is devoted to the evaluation of the current legal regulation, which has been valid for ten years by now and also to its limits and some possible re-solutions of these limits.

KLÍČOVÁ SLOVA

Mladistvý, kriminalita mladistvých, trestní řízení, zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zásady řízení ve věcech mladistvých, restorativní justice, nutná obhajoba, soud pro mládež, vazba, ochrana soukromí mladistvého, odklony

KEY WORDS

Juvenile, Crime Rate of Youth, Criminal Proceeding, The Act of The Judiciary of Juvenile matters, Principles in Juvenile Justice Proceeding, Restorative justice, Necessary defence, Juvenile courts, Custody, Privacy policy of juveniles, diversions